

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 7' 31 ΟΚΤΩ-
ΒΡΙΟΥ 1906

ΜΟΡΑΪΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Καθώς και άλλοτε ἔγραφα ¹, ἐκ τῶν πολυ-
αριθμῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁ-
ποῖα περνεύουν εἰς τὰ χεῖλη τοῦ Πελοπον-
νησιακοῦ λαοῦ, πολὺ ὀλίγα εἶναι τάνηκοντα
εἰς τὸν ἀκριτικὸν λεγόμενον κύκλον, δηλαδὴ
τάναφερόμενα εἰς τὸν ἀκατάβλητον ἥρωα τοῦ
μεσοχρονίου Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸν Διγενῆν
Ἄκρίταν ποὺ μάχεται ἀνάνταχος μὲ δρά-
κους καὶ στοιχειὰ κ' ἄκόμα καὶ μ' αὐτὸν τὸν
ἀκατάλυτο τὸ Χάρο παλεύει τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς
νύχτες

..... στὰ μαρμαρέν' ἀλώνια'
Κ' ὄθε χτυπάει ὁ Διγενῆς, τὸ αἷμ' ἀδλάκι κάνει
Κ' ὄθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει ².

Καὶ ὄχι μόνον ἐλάχιστα εἶναι τὰ Μοραϊτικά
ἀκριτικά τραγούδια, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ
εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τόσον παρεφθαρμένα,
ἀφ' ἑνὸς ἕνεκα τῆς λησμοσύνης στίχων ἀφη-
γομένον πράγματα πρὸ πολλοῦ παλαιωθέντα
καὶ ἐπομένως ἀκατάληπτα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνε-
κα τῆς παρεμβολῆς στίχων ἐξ ἄλλων τραγου-
διῶν καὶ μάλιστα νεωτερικῶν καὶ τῶν συγγῆ-
σεων καὶ παραλλαγῶν περὶ τὰ ὄνόματα τῶν
προσώπων καὶ τῶν τόπων, ὥστε ὁμολογου-
μένως ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπαρ-
κῆς γνώσις μερικῶν ζητημάτων τῆς μεσαιωνι-
κῆς δημώδους ἡμῶν φιλολογίας διὰ νὰ δια-
κρίνη κανεῖς ὅτι τὰ τραγούδια αὐτὰ πρέπει

νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν ἀκριτικὸν κύκλον. Ἀλλὰ
καὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν τὰ παρεφθαρμένα
καὶ μισολησμονημένα αὐτὰ ἔσματα εἶναι πολ-
λάκις ἀληθινὰ φιλολογικὰ διαμάντια· κάθε στί-
χος των καὶ ἔξωριστὸν ἀρχαιοπρεπὸν ἔσμα,
ἐπαναφέρον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μύστου τοῦς
ἠρωϊκοῦς ὄσον καὶ ρομαντικοῦς ἐκείνους χρό-
νους, καὶ ὅς διέσχίζαν τὰ βουνὰ καὶ τοὺς
κάμπους οἱ ἀπελάται, οἱ βυζαντινοὶ δηλονότι
κλέφτες, ὀπλισμένοι τὰ φοβερὰ αὐτῶν ὄπλα,
τὰ πελαίτια, καὶ τριγύριζαν τὲς ἀκροῖς ¹· οἱ πολε-
μοχαρεῖς ἀκρίται, οἱ φύλακες τῶν ὄριων τοῦ
ἀχανοῦς Βυζαντινοῦ κράτους.

Ἐκ τῆς ἡμετέρας περιουναγωγῆς λαογρα-
φικῆς ὕλης τῆς Πελοποννήσου ἀποσπῶντες
δημοσιεύομεν εἰς τὰς φιλικὰς σελίδας τῶν Πα-
ναθηναίων τρία ἀκριτικά τραγούδια, ἐπιφυλασ-
σόμενοι ἄλλοτε νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ ἄλλα. Ἐξ
αὐτῶν τὸ πρῶτον ἀπεδησαύρισα εἰς τὸ χωρίον
Ἄτσιωλον τῆς Καρυταίνης· τὸ δεύτερον ἔδωκεν
εἰς ἐμὲ ὁ εὐδόκιμος ἀρχαιολόγος καὶ καλὸς φί-
λος κ. Κωνσταντῖνος Ρωμανός, σημειώσας αὐ-
τό, κατὰ παράκλησίν μου, ἀκριβῶς ὡς ἄδεται ὑπὸ
τῆς ἐν Βουρβουρα τοῦ Πάρονος θείας του κ.
Ἄννας Παπαμιχαήλ· τὸ δὲ τρίτον συνελέχθη
ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν Ἐλωναν, μοναστήρι
τῆς Τσακωνιάς.

Εἶναι δὲ τὸ μὲν πρῶτον καὶ τρίτον τραγοῦ-
δια τοῦ τραπεζιοῦ, ὡς χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ
λαοῦ, ἄδόμενα δηλονότι εἰς συμπόσια, τὸ δὲ

¹ «Νέο χειρόγραφο τοῦ Διγενῆ» — «Νουμάς» τῆς
15 Αὐγούστου 1904.

² Γ. Ἐδλαμπίου: Ἀμίραντος ἦτοι τὰ ῥόδα τῆς ἀνα-
γεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἐν Πετροπόλει 1843, ἀριθ. 26.
στίχ. 14—15. A. Passow: Popularia carmina Gre-
ciae recentioris. Lipsiae 1860, σ. 306, ἀριθ. cccxxx,
στίχ. 1—15.

¹ Πρὸς Ἰγνατίου Πετρίτζη: Διήγησις Διγενῆ, στίχ.
2135 ἔν Sp. P. Lambros: Collection de romans
Grecs Ἐν Παρισίῳ 1880, σ. 197.

Ἡ ἰδέα τοῦ Χάρου καβαλλάρη εἶναι συνηθεσιώτατη εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν.

Ἀρχιστράτηγος δὲ ἢ Ἀιστράτηγος εἶναι ὁ ταξιστάρχης τῶν οὐρανίων δυνάμεων Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος ἔχει μόνον κατὰ τοὺς θρούλους κρατεῖ εἰς τὴν δεξιάν σπάθην, ἀλλ' οὕτω εἰκονίζεται καὶ εἰς τὰς εἰσόδους, νάρθηκας, τέμπλα κλπ. τῶν ναῶν. Πολλάκις δὲ οἱ ἀγιογράφοι, τῶν παλαιότερων μάλιστα χρόνων, εἰκονίζουσι αὐτὸν φέροντα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς εἰλητάριον, ἔφ' οὗ οἱ στίχοι:

Σπαθηφόρος ἴσταμαι πρόδε τῆς πύλης,
βλέπων ἰλαροὺς τὰς τρεῖς εἰσιόντας
τοὺς δὲ κακοὺς ἀποκτείνων τῷ ξίφει¹.

Καὶ ἡ «Ἐρμηνεία τῶν ζωγράφων ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωγραφίαν», ἡ ἀποδιδόμενη εἰς τὸν ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγρῶν Διονύσιον ἱερομόναχον Ἀθωνίτην τοῦ ΙΕ' αἰῶνος λέγει: «Ἴσασθαι δὲ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος γράφον τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Κυρίου Μιχαήλ φέροντα σπάθην καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἐν ἧ ταῦτα:

Θεοῦ στρατηγὸς εἰμὶ τὴν σπάθην φέρον
καὶ τοὺς ἐπιπύθια εἰσιόντας ἐν φόβῳ
φρουρῶ, προμαχῶ, ὑπερμαχῶ καὶ σκέπω.
Τοὺς δὲ καρδία ρουπαρᾶ εἰσιόντας,
πικρῶς ἐκτέμνω ἐν τῇ ρομφαίᾳ τῆδε.

Καὶ δύο ἄλλα ἐπιγράμματα εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ ἀναφέρει ἡ Ἐρμηνεία τῶν Ζωγράφων:

Ἐπιππον δρᾶτέ με οἱ προσιόντες,
δίστομον κατέχοντα[ς] χεῖρὶ ρομφαίαν,
σιφῆ βαρβάρων ἐκδιώκω καὶ πλήττω.
Ἐμοῦ δὲ ναοῦ ὑπάρχει Θεὸς μέγας
τὸ[γρ. καὶ] δεινὸν αὐτῷ ὅστις βουληθῆ πρόξει
πατάξω τοῦτον τῇ ρομφαίᾳ ἐν τάξει.

Ἄλλο εἰς τὸν αὐτόν:

Βροτοὶ βλέποντες τὸ ξίφος τεταμένον
ὅσοι βέβηλοι καὶ ράθυμοι τὸν τρόπον
οὐσιαλεῖτε πρὸς μετάνοιαν τάξει.
Εἰδὲ μὴ προψάσσητε τῇ θείᾳ πύλῃ

¹ Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο φέρεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὸν ὁποῖον ἀνήγειρεν εἰς Χρῆσαφα τῆς Λακεδαιμόνος ὁ Καμαρινὸς τὸ ἐπίκλην Σηνηδόλιος, ἰστόρησε δὲ ὁ ἐκ Ναυπλίου Γεώργιος Μόσχος, τῷ 1620.

ἐγὼ γὰρ ὁ πρὶν παλαιᾶς προστάτης
ταύτης δ' ἐτάχθην τῆς νέας Ἐδέμ φύλαξ¹.

Τὸ πρῶτον ἐκ τούτων τίθεται ὅταν ὁ Ἀρχάγγελος παρίσταται ἔφιππος.

Γ'

Βουρᾶ τοῦ Ἀσπροπόταμου μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια!
Χιόνια μου νὰ μὴ λυώσῃτε ὡς πὸν νάρθηκον
[τᾶλλα,
τ' εἶν' ἄρρωστος ὁ Διγενὴς βαρὺ γὰρ νὰ πεθάνῃ.
Καὶ τῶμαθαν τρεῖς φίλοι του κ' οἱ τρεῖς καλοὶ
[του φίλοι
τοῦ φέρουν τὸν ἀντίψυχο γὰρ νὰ μὴ βγῆ ἢ ψυ-
χὴ του.

Καὶ πλέον οὖν. Μάτην προσεπάθει νὰ ἐνδυμῆθῃ τοὺς ἐπομένους στίχους ὁ γηραιὸς πολυσαρκοῦ Ἐλωνίτης καλόγηρος, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπήγγειλε— ἔπειτα ἀπὸ ἐπιμόνους παρακλήσεις καὶ διασαφηνήσεις περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων— τοὺς ἀνωτέρω πέντε στίχους.

Μάτην. Ἡ λήθη συνείχεν ἀδιασπᾶστος τὴν ψυχὴν του.

«Τὸ τραγούδι λέει — προσέθηκε — γὰρ κάποιον κοσμαγαπημένον ἄρχοντα τῆς Τσακωνίας ποὺ λεγότανε Διγενὴς κ' ἐξοῦσε στὰ χρόνια ποὺ εἶχαμε ἐμεῖς τὴν Πόλη. Αὐτός, παιδί μου, κάποτε ἀρρώστησε βαρὺ, τοῦ θανάτου. Γιατροὶ καὶ ντετόροι τὸν ἀπέλπισαν κ' οἱ γεδικοί του τὸν περμένανε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ νὰ ξεψυχήσει. Μὰ πάνω στὸ χαροπάλεμα νάσον ἕνας φίλος του ἀφ' τοῦ Μυστρά — Χριστιανὸς καὶ εὐλαβὴς ἄνθρωπος — φέρνει καὶ ποτίζει τὸ χαροπατημένονε τάντιψυχο καὶ κάνει μὲ συντριβὴ καρδίας παρακλήσεις στὴν Παναγία μας τῆς Ἐλωνας. Σὲ λίγο ἡ Παρθένια ἔκανε τὸ θάμα τῆς. Τάντιψυχο ἔδωκε στὸ μισοπεθαμένονε ζωὴ καὶ βοήκεν ὁ ἄρχοντας τέλεια τὴν ὑγεία του. Καὶ τὸ θάμα διαλαλήθηκε κ' ἐβγήκε καὶ τὸ τραγούδι». — Ἀνοστὰ καλογηρικὰ διηγήματα, συγχευμένα καὶ ἀνυπόστατα. Ὁ ἀμαθὴς, θρησκώλητος καὶ κοιλιόδουλος καλόγηρος οὔτε κἂν εἶχεν ἀκούσει τὸ ὄνομα τοῦ Διγενὴ Ἀκρίτα, οὔτε ἐνδιέφεροτο βεβαίως νὰ τὸ μάθῃ.

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐν Τσακωνίᾳ ὑπάρχει ἀρχοντικὴ οἰκογένεια φερώνυμος τοῦ ἔθνικοῦ

¹ Ἐρμηνεία τῶν ζωγράφων Ἐκδοσις Β' ὑπὸ Ἀνάστη Κωνσταντινίδου 1835, σ. 252, 263 κ. ε.

μας ἤρωτος τῶν μέσων αἰῶνων, ὅπως ἀνεῦρον καὶ βαπτιστικὸν ὄνομα: Διγενὴς¹. Μὲ τὴν πάροδον δὲ τῶν γενεῶν ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας ἐν Κυνουριά συνεσεχρίσθη μὲ τὸ ἐπώνυμον τῆς προμηθημονευθείσης οἰκογενείας καθ' ὃν τρόπον ἐν Φιγαλεικῇ ὁ εἰς τὸ τραγούδι τῆς κακῆς μάνας Ἀγριόγιαννης² ἐταυτίσθη εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ μὲ τὸν ἐκ Μάτεση τῆς Ἀνδριταίνης ὁμώνυμον κλέφτην τοῦ ΙΗ' τελευτώντος καὶ ΙΘ' ἀρχομένου αἰῶνος³.

Οἱ ἀνωτέρω πέντε στίχοι προφανῶς ἀνήκουν εἰς Ἀκριτικὸν δεινῶς παρεφθαμμένον τραγούδι, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς μνείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Διγενὴ καὶ τῶν στίχων 4-5, οἱ ὁποῖοι mutatis mutandis φέρονται εἰς πολλὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Παράβαλε προχείρως:

¹ Νίκου Α. Βέη: Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδικῶν τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. [Μετατύπως ἐκ τῆς Ἐπιτεφίδος τοῦ Παρνασσοῦ Η' ἔτους]. Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 6, ἀρ. 1

² Νίκου Α. Βέη: Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα. . . σ. 262, ἀρ. 16.

³ Αὐτόθι, σ. 264 κ. ε.

Ψυχομαχάει ὁ Διγενὴς κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει
Τὸ μάθανε τρεῖς φίλοι του, τρεῖς μπιστεμμένοι
[φίλοι
Κ' ὄνας τοῦ φέρνει κρῦο νερό, ὁ ἄλλος ἀφρατὸ
[μύσκο,
ὁ τρίτος τὸν ἀντίψυχο νὰ μὴ ψυχομαχῆσῃ¹.

Οἱ δὲ πρῶτοι στίχοι εἶναι στερεότυποι εἰς πολλὰ νεότερα δημοτικὰ τραγούδια, ὡς εἰς τὸ τοῦ Στουρνάρη (κατὰ τὰ 1710)² καὶ τοῦ Τσέλιου, τοῦ ὁποῖου τραγουδιοῦ διαφόρους παραλλαγὰς κατεχώρησα εἰς τὰ ὑπ' ἐμοῦ πέρυσιν ὑποβληθέντα εἰς τὸν Β' διαγωνισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἐταιρείας καὶ βραβευθέντα ὑπ' αὐτῆς: «Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ σύλλεκτα ἐξ ἐγγράφων μνημείων».

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

¹ Σπ. Ζαμπέλιου: Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Κερκύρα 1852, σ. 700, ἀρ. 135. — Πρβλ. Α. Passow, ἐντ' ἀνωτέρω, σ. 371 κ. ε. ἀρ. CCCCXCI.

² É Legrand: Recueil de chansons populaires Grecques . . . Ἐν Παρισίῳ 1874, σ. 82 ἀρ. 54.

Η ΚΑΕΙΣΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ἘΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΣΙΒΙΑΗ

Π Ε Ν Θ Η

Στην Κυρία 'Ιουλία Δ. Σαχτούρη.

ΦΥΛΛΑ ΧΕΙΝΟΠΩΡΟΥ

Απόψε, φύλλα μου χλωμά και μελαγχολικά,
Καθώς από τὰ κλώνια σας ξεφεύγει' ένα ένα,
Και πέφτει τόσο βαρεία και τόσο τραγικά,
Μοιάζετε με τὰ μάταια φτερά τὰ πληγωμένα...

ΒΡΟΧΗ

Πέφτεις απόψε σιγαλά, λυπητερά, όλο πέφτεις,
Χεινοποριάτικη βροχή, δίχως βοή, άστραπή,
Νά σέ μισώ περισσότερο, γιατί άπ' τή φύση κλέφτεις,
Σάν από μιá περήφανη καρδιά, τή σιωπή.

Ξ Α Θ Ρ Ε Φ Τ Ι Σ Μ Α

Βροσούλα, δέν παράσκηνα νά δροσισιτώ από σένα,
Μονάχα παραμέρισα τὰ φύλλα τὰ ξερά,
Μαρτυρικό στεφάνι της νά τὰ φορέση, ώιμένα!
Καθρεφτισμένη ή θλίψη μου, στá κρύα σου νερά.

Τ Ο Β Α Ζ Ο

Ξέφυγ' από τó χέρι μου τ' άτίμητο γυαλί,
Κι' από τó βάζο τ'όμορφο τίποτε πλιά δέ μένει,
Ακόμα μήτε ή θύμηση, γιατί έμοιαζε πολύ
Με τή δική μου τή ζωή, τήν κατασπιντριμμένη.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η Μ Α Ο Υ Τ Α

— Πώ πώ πώ! γοῦ!! á πᾶ πᾶ! Γ' εἶν' αὐτό;
Τί γλέπω; Κύρι' ἐλέησον!

Εἶχεν ἀνακαθίσει ἐπὶ τῆς πενιχρᾶς στρωμνῆς
τῆς ἢ μικρᾶ τὸ Μοσκαδῶ, ἢ κόρη τῆς Σοφιάς
τῆς φουρνάρισσας· καὶ συνῆπτε τὰς χεῖρας, ἀ-
νατείνουσα ἑξαλλόν τὸ ὄμμα πρὸς τὸ ἀμυδρὸν
φῶς τῆς κανδήλας, τὸ ὁποῖον ἐφώτιζε μίαν
Παναγίαν παλαιὰν μαρτυρισμένην, κ' ἕνα Ἅγιον
Χαράλαμπον, μικρὸν ἀσημιωμένον εἰκόνημα·
καὶ τὸ στόμα τῆς ἐξέπεμπεν ἀλλεπάλληλα τ' ἀνω-
τέρω ἐπιφωνήματα. Ἦτόν μεσάνυχτα περα-
σμένα· πρὸ μικροῦ εἶχαν λαλήσει τὰ ὄρνιθια.

— Γοῦ γοῦ! πᾶ πᾶ πᾶ! Κάμε, Θεέ μου, ἔ-
λεος! Πῶς τὴν τραβοῦν! πῶς τὴν ἀρπάχουν!
πῶς τὴν φορτώνουν, Θεέ μου! τί φόρτωμα εἶν'
αὐτό; Νᾶ, τὴν Μαούτα βλέπω, ἀπᾶν' στὸ στίτι,
τὴν κυρά μας. Καὶ τὴν φορτώνουν κάσσες, πα-
λησοάνιδα, τσότρες, κόσκινα, ταψιά. . . Κοσκι-
νοῦ ἔγεινες, Μαούτα; . . . Γιατί τὴν φορτώ-
νουν ἔτσι; καὶ τὴν τραβοῦν, καὶ τὴν σπρώ-
χνουν ἔμπρός. Ἐλεος! ἔλεος! Νά καὶ μιὰ σκα-
φίδα, καὶ δυὸ κόφες γεμάτες στάχτη. . . Ἄ! κ'
ἕνα στατήρι; Τί τὸ θέλουν, τάχα, τὸ στατήρι,
γιὰ νὰ ζυγιάσουν τῆς ἀμαρτίας τῆς; Ἐμπρός,
ἔμπρός, ἀπ' τὰ κεραμίδια ψηλά! Νά, ἄγγελος
Κυρίου μετὰ τὰ φτερά γαλάζια, καταγάλανα,
χρυσᾶ. Νά καὶ τ' Ἀραπάκια. . . ἕνα σωρὸ
ἀνθρωπάκια μαύρα, γυφτόπουλα μικρά, σά νυ-
χτερίδες, ἀπλώνουν τὰ χέρια τους, μετὰ τὰ φτερά
κολλημένα. . . τὴν ψυχὴ τῆς ἀρπάχουν! . . .
Ἐλεος, Θεέ μου, ἔλεος!

Ἡ Ξενοῦλα, ἡ μεγαλειτέρα ἀδελφὴ τῆς Μο-
σκαδῶς, ἦτις ἐκοιμάτο εἰς τὸ πλάγι τῆς, ἐξύ-
πνησε, τρίβουσα τὰ ὄμματα, ἀνεσηκώθη ὀλίγον
ἐπὶ τοῦ προσκεφάλου· ἔβλεπε μετ' οἴκτου τὰ
φαινόμενα τῆς ἐκστατικῆς αὐτῆς ὑπνοβασίας, κ'
ἐπετίμα αὐστηρῶς τὴν ἀδελφὴν τῆς.

— Τί ἔπαθες πάλαι, Μοσκαδῶ; Πέσε κοι-
μήσου, ἡσύχασε. . . ἀλαφροσκοκωτὴ εἶσαι, καυ-
μένη!

Τὸ Μοσκαδῶ, χωρὶς νὰ δεῖξῃ ὅτι ἤκουσε
τὴν ἀδελφὴν τῆς, ἐξηκολούθησε νὰ ἐξαγγέλλῃ
μεγαλοφῶνως τὴν ὀπτασίαν τῆς.

— Πῶ πῶ πῶ! . . . ὡς κ' ἕνα μουλάρι βα-
ρουφορτωμένο τῆς φορτώνουν ἀπάνω σ' τὴν
πλάτη τῆς! . . . Τ' εἶν' αὐτὸ ποῦ βλέπω; Σὲ
καλό σου, θειά Μαούτα! . . . Κόσκινα, παληο-
κασσέλες, παλησοάνιδα, δυὸ σκαφίδες, μιὰ φλά-
σκα, ἕνα στατήρι, δυὸ κόφες, ἕνα ταψί, κ' ἕνα

ὀλάκερο μουλάρι, μετὰ δυὸ θεώρατα σακκιά πα-
τημένα, ὀλόγεμα! Εἴσαστε Χριστιανοί;

Συνέσφιγξε τὰς χεῖρας, ἔκαμε κίνημα εἰς τὰ
ὀπίσω, κ' ἐπέφερε·

— Πῶς τὰ σηκώνει!

Εἶτα ἀνέπεσεν εἰς τὸ προσκέφαλόν τῆς, διέ-
λυσε τὰς χεῖρας, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυ-
ροῦ, ἐκλείσε τὰ ὄμματα, καὶ μετὰ ἡσυχωτέραν
φωνήν, ὡς νὰ ἐσχολίαζε τὴν ἰδίαν ὀπτασίαν
τῆς, ἢ ὡς νὰ ἠρμήνευε τὴν ὑποβολὴν ἄλλου,
ἀοράτου, ὄντος, ἐξηκοκούθησε·

— Τὰ ὄσ' ἀποχοῦμε, τάκοῦς, τάφινουμε ὅλα
ἐδῶ ὄντας θὰ φύγουμε. . . Τὰ ὄσα κλέπτουμε,
μόνον ἐκεῖνα παίρνουμε μαζί μας, ἀκοῦς. . .
Μᾶς τὰ φορτώνουν στὴ ῥάχη, στὴν τραχηλιά
μας, γύρω στὸν λαιμὸ μᾶς τὰ κρεμοῦν. Μᾶς
πομπεύουν ἐκεῖ ποῦ θὰ πᾶμε, τάκοῦς!

Καὶ μετὰ τὴν χεῖρα ἐψηλάφησε μηχανικῶς τὸν
λαιμόν τῆς, διώρθωσε κ' ἐκόμβωσε τὴν τραχη-
λιά τῆς· ὡς νὰ ἤθελε νὰ βεβαιωθῇ ἂν ὁ ἴδιος
λαιμός τῆς ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοιαῦτα βάρη,
ὅποια ἔλεγεν.

Εἶτα εὐθὺς ἀπεκοιμήθη.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐκηδεύετο ἡ κυρά Μα-
γούτα, χήρα, πεντηκοντούτις γυνή. Αὕτη ὑπῆρξε
καλὴ οἰκοκυρά, μετὰ πολλὰ ὑπάρχοντα, καὶ τῆς
ἔκαμαν καλὴν κηδεῖαν. Ἡ Σοφιά μετὰ τὰς δυὸ
θυγατέρας τῆς, πτωχὴ γυνὴ κολλῶσα τὸν φούρ-
νον, ἀπ' ὀλίγου καιροῦ εἶχε μετοικῆσει εἰς τὴν
γειτονίαν. Εἶχεν ὑπανδρεύσει τὴν μεγάλην κό-
ρην τῆς, δοῦσα ὡς προικὰ τὴν μικρὰν οἰκίαν
τῆς, εἰς τὴν Ἐπάνω Ἐνορίαν, καὶ δὲν εἶχε
πλέον καλύβην νὰ στεγασθῇ. Ὅθεν ἐλθοῦσα
ἐκατοίκησεν εἰς τὸν μικρὸν οἰκίσκον, τὸν χρη-
ματίσαντα ἴσως πρῶτην ὄρνιθῶνα (εἰς τὰς ἡμέ-
ρας τῆς ἀκμῆς τῆς οἰκίας), κείμενον ὀπισθεν τοῦ
φούρνου, ἐντὸς τῆς μεγάλης ἀνηφορικῆς αὐλῆς,
ἐχούσης τριάντα σκαλοπάτια, δύο σπιθαμῶν τὸ
ῦψος, μαρμαρίνα.

Ἦτο ἡ μόνη φουρνάρισσα ἣτις εἶχε κάμει
«στὰ χέρια τῆς», τῆς κυρᾶ Μαγούτας. Αὕτη
εἶχε κτίσει διδύμους φούρνους πρὸ δύο ἐτῶν,
ἐντὸς χαλάσματος τῆς αὐλῆς, πρὸς τὰ κάτω,
ἀλλ' εἰς ὀλίγον καιρὸν εἶχεν ἀλλάξει πέντε φουρ-
νάρισσας. Κατόπιν ὁ φούρνος ἔμεινεν ἀργός,
δι' ἔλλειψιν γυναικὸς προθυμουμένης ν' ἀναλάβῃ
τὸ ἔργον. Τέλος εὐρέθη ἡ Σοφιά, ἣτις ἦτο

μαλακή γυνή, και «ἀπόμνη», από άλλον μαχαλάν, μη γνωρίζουσα καλώς τῆς γειτονίας τὰ πρόσωπα και τὰ πράγματα ἢ πτωχή χήρα, ἐπειδὴ εἶχε προικίσει ἀρτίως, ὡς εἶπομεν, τὴν κόρην τῆς. ἐδρίσκειτο πρὸς τὸ παρὸν ἀνέστιος. Αὕτη ἐλθοῦσα ἀνέλαβε τὴν διακονίαν τοῦ φούρνου.

Ἐχε κάμει πολλά οἰκοκυρία ἢ Μαγούτα, και μάλιστα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς. Ἐχε κτίσει ταλιάρρα, ἦτοι ἐλαιωτριβεῖον, μύλους, πατητήρια, ληνοὺς και καμίνους ῥακῆς και οἰνοπνεύματος. Ἐχεν ἀγρούς, ἀμπέλους κ' ἐλαιῶνας. Εἰς μίαν ἀνεπιάν τῆς, χήραν ὁμοίως, ἔλεγε: «Τώρα ποῦ πέθαναν οἱ ἄνδρες μας, Μαργαρώ, τώρα πρέπει νὰ κάμουμε νοικοκυρία, γιὰ νὰ φανοῦμε!» Ἡ Μαργαρώ ἀπελοῦθη και μετριώφρων νέα, ἀπήντα: «Τί λές, θειά, τί λές; Δὲν εἶμαι ἄξια!»

Ἡ γραῖα Δεσποινῶ, ἡ μήτηρ τῆς Μαργαρώς, ἦτις καθήγετο ἀπὸ ἱστορικὴν οἰκογένειαν μιᾶς τῶν ἐνδόξων νήσων, βλέπουσα τὴν πολλὴν οἰκοκυροσύνην και ἀπλησίαν τῆς συννυφάδας τῆς, ἐξίστατο και ἀνέκραζεν ἀκουσίως, ἐνθυμωμένη τὸ παλαιὸν ἐπιφώνημα τῶν συμπατριωτῶν τῆς: «Μάνα μου, διάβολε!»

Ὁ Γεώργιος τοῦ Δημητροῦ, παλαιὸς ναυτικός, πολλά παιθῶν και πολλὰ ἰδῶν εἰς τὴν ζωὴν του, ἀναπολῶν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὁπότε ὁ πενθερὸς τῆς Μαγούτας, εἰς τὰ Κρημαϊκά, πλοίαρχος μεγάλου βρικίου, εἶχε φέρει, ὡς ἔλεγαν, τὰ τάλλαρα μετὰ τῆς κόφης ἀπὸ ἕνα ταξίδι ἕως τὴν Ἀζοφικὴν, και εἶχε κτίσει τὴν παλαιὰ υπερήφανον αὐτὴν οἰκίαν μετὰ τὰ εἰκοσιεννέα σκαλοπάτια τὰ μαρμάρινα τῆς ἀνωφεροῦς ἀλλῆς, σιλβοντα τότε, ἔλεγεν εἰς κύκλον φίλων του.

— Τί λέτε, βρε παιδιά; . . . ἀπὸ καμμιά μεριά ὁ γέρω Μαγούς, μετὰ τὴν μαστούνα του . . . ἂν ἦτον νὰ ἔρθη πίσω, ἀπὸ τὸν τάφον . . . και νᾶβλεπε τῆς τόσες προκομμάδες, και τὰ ῥακοκάβανα, και τῆς φουρνάρισσες, και τὰ πλουσιαια καὶ τῆς γίδες. . . Θὰ τᾶκανε ὅλα θάλασσα, ἢ ὄχι;

Ὡς τὸσον τὰ πράγματα τῆς Μαγούτας ἐπρόκοπτον μεγάλως. Αἱ γειτόνισσες ἔλεγαν: «εἶχε καζαντίσει τὸν ἄνδρα τῆς, ἐκαζάντισε τὴν κόρην τῆς και τὸν γαμβρόν τῆς, τώρα δουλεύει γιὰ νὰ καζαντίσει τὰ γγόνια τῆς». Ἄλλαι πάλιν ἀνεκάλουν τὴν παροιμίαν, ὅτι «τὰ καλά συναγμένα», κτλ., καθὼς και τὴν ἄλλην: «Κατὰ μάνα, κατὰ κώρη». . . Τῷ ὄντι ὁ γαμβρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε κάμει εἰς τὴ μοναχοκόρη τῆς, ἦτο καλὸς οἰκονόμος, και εἶχε σπεύσει μετὰ τὸν θάνατον

τοῦ πενθεροῦ νὰ ἐνοικιάσῃ τὴν προικίφραν οἰκίαν του ὡς καζάρμαν, διὰ νὰ πέρη ἀκριβὸν ἐνοίκιον, ἀπὸ τὴν κοινῶς καλουμένην «Ψωροκόσταιναν». Ἦτο δὲ ἄνθρωπος μετὰ μόνιμον θέσιν, ἀνώτερος ὑπάλληλος. Μόνον ὅτι εἶχε φάγει εἰς τὰ χαρτιά, ὅπως ἔλεγαν, ὅλην τὴν μετρητὴν προῖκα, χιλιάδας τινὰς δραχμῶν.

Ἡ Ξενούλα, ἡ δευτερότοκος τῆς Σοφίας, κόρη 17 ἐτῶν, δὲν ἠρώτησε τὴν ἀδελφὴν τῆς ἂν ἐνθυμῆτο ὅλα ὅσα ἔλεγεν ὅτι ἔβλεπε τὴν περασμένην νύκτα. Συνέβη ἄλλως νὰ ἐπινεύσῃ ἢ ἰδιοκτητρία τοῦ φούρνου, ὅπου ἐθήτεον αὐταὶ μετὰ τῆς μητρὸς των, ὡς ἔγγιστα τὴν ἰδίαν ὄραν ὅπου ἔβλεπε τὸ δράμα τῆς ἡ μικρὰ δεκαπεντούτις, τὸ Μουκαδῶ. Ἀλλὰ τὴν ἐσπέραν μετὰ τὴν κηδεῖαν ἐπῆγεν ἡ Ξενούλα διὰ νὰ ἀγοράσῃ ὀλίγας ἐλαίας ἀπὸ τὸ γειτονικὸν μικρὸν μαγαζεῖον, και ἤκουσε τὸ Μαγδαλινῶ, ἦτις διετῆρει τὸ μαγαζεῖον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συζύγου τῆς (ὁ σύζυγος τῆς Μαγδαλινῶς ἦτο ἔμπορος ἀμφίβιος, τῆς ξηρᾶς και τῆς θαλάσσης) ἔταξιδενε μετὰ τὴν βρατσέραν του, ἐκόμιζεν ἄλευρα, μαλλιῶ, και διάφορα τρόφιμα ἢ ἄλλα εἶδη και τὰ ἐπώλει εἰς τὸ μαγαζὶ του) ἤκουσε τὴν ἐργαστηριάρισσαν νὰ συνομιλῇ μετὰ ἄλλες γειτόνισσες και νὰ διηγῆται:

— Ἀκριβῆ ὡς τόσο, ἡ μακαρίτισσα κι' ὅτι ἔβαζε σὺ χερὰν τῆς, τῶσπιγγε καλά. . . Λένε πῶς εἶχε βάλει στοίχημα μιὰ φορὰ μετὰ τὸν ἀδελφόν τῆς, ποῦ ἦτον δυνατὸς πολὺ, ἕνας σκιᾶς ὡς ἐκεῖ ἐπάνω, και δὲν ἔπαρσε νὰ τῆς ἀνοίξῃ τὸ χέρι τῆς. . . Μὰ ὁ ὅτι ἔβαζε σὺ νύχια, ὡς τόσο, δὲν τὸ ἄφινε, κι' ὁ ὅτι ἄδραχνε, δὲν τῆς ἔφαινε. . . Κι' ἂν τῆς ἔλεφετε τὴν πλώρη τίποτε, κ' εἶχε κι' αὐτὴ τ' ὁμοιο, τὸ ξένο τῆς ἐφαίνετο καλλίτερον ἀπὸ τὸ δικὸν τῆς, και τὸ ἔκανε ἀλλαξιά. . . κι' ὁ ὅτι εἶδος τῆς ἔδινε δανεικό, δὲν ἐνθυμῆτο ποτὲ νὰ σὺ δώσῃ πίσω. . . Μιὰ φορὰ ἦτον Πρωτομαῖα, και μοῦ ἐγύρευε δανεικὴ μιὰ φλάσκα, γιὰ νὰ βάλῃ μέσα κρασί, ποῦ ἤθελε νὰ πάῃ μετὰ τὸν ἄνδρα τῆς στὴν ἐξοχὴ νὰ γλεντήσουν. Περνοῦν ἡμέρες, δὲν μου δίνει τὴν φλάσκα πίσω. Ἐτυχε νὰ τὴν χρειαστῶ, τῆς τὴν ἐγύρευσα. Μοῦ ἀπήντησε, κόπηκε τὸ λουρὶ, ἤθελε νὰ τὸ φρειάσῃ, και θὰ μοῦ τὴν ἔδινε. . . Περνοῦν δυὸ βδομάδες, τῆς τὸ θυμίζω πάλι, μοῦ λέγει δὲν ἔφρεισε ἀκόμη τὸ λουρὶ. . . Ἄς εἶνε, εἶπα, δός μου τὴν ὅπως εἶνε, και τὸ διορθῶν ἔγὼ τὸ λουρὶ. . . Ἀμέσως τώρα, εἶπε, θὰ μοῦ τὴν στείλῃ. . . μὰ δὲν μοῦ

τὴν ἔστειλε. . . Πάλι, τῆς τὴν ξαναγυρεύω. . . Μπᾶ! κῦτταξε, εἶπε, ἔχασα τώρα εὐθύς θὰ πάω νὰ σοῦ τὴν φέρω. . . Κατερῶ ἀκόμα νὰ μοῦ τὴν φέρῃ! . . . Στὸ πλουσιαιεῖο, μιὰ μέρα, εἶχα μιὰ κάσσα δική μου, ὀλοκαίνουρη. . . Ἐρχεται κι' αὐτὴ, μετὰ τὴν γυναῖκα τὴν παραπαῖδα τῆς (ποῦ ἐπαρμπονεῖτο πῶς δὲν τὴν ἐχόρτανε ψωμί, ἐνῶ κείνη πάλι ἔλεγε πῶς τὴν ἄφινε νηστική) ἐρχονται νὰ πλύνουν εἶχα μιὰ κάσσα σκεβρωμένη, σάπια, παμπάλαια. . . Πέρνει τὴν δική μου τὴν κάσσα, και μοῦ ἀφίνει τὴν δικήν τῆς στὸν τόπο. . . Τὴν ἐρωτῶ, τί ἔγινε ἡ κάσσα; Μπᾶ! λάθος, εἶπε, θὰ τὴν ἔκαμα ἀλλαξιά. Θὰ κῦττάξω νὰ τὴν ἐρῶ νὰ σοῦ τὴν στείλω. . . Περιμένω ἀκόμα νὰ μοῦ τὴν στείλῃ!

Μιὰ ἄλλη γειτόνισσα, ἐδρισκομένη τὴν σιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸ μαγαζὶ ἔλαβε τὸν λόγον.

— Τῆς Παρασκευῆς τῆς Νταρναγίτσας τῆς ἐκράτησ' ἕνα κόσκινο ποῦ τῆς ἐγύρευε δανεικό. . . και τῆς Ματῶς τῆς Χαβρίνανας, πάει τὸ στατῆρ τῆς, ποῦ τῆς τὸ εἶχε γυρεύει γιὰ νὰ ζυγιάσῃ κάτι τι.

Τὴν ἰδίαν ἐσπερινὴν ὄραν, διήρχετο πλη-

σίον τοῦ μαγαζίου ἐπιστρέφον ἀπὸ τὸ ἀγῶγι τῆς ἡμέρας ὁ γέρω Κοτοννίκος μετὰ τὸν ἡμίονόν του. Ἐσταμάτησε τὸ ζῶον του, κ' ἐστάθη νὰ πῆ ἕνα ῥακὶ διὰ νὰ ξεκουρασθῇ, ἐξῶθεν, πλησίον τῆς θύρας. . . Ἦκουσε τὴν ὀμιλίαν, και ἀφοῦ ἔπινε τὸ ἀναψυκτικόν του εἶπε:

— Σχωρέθηκε ἡ κυρὰ Μαούτα; Ζωὴ σὲ λόγου σας. . . Νιτερεσσάδα ὠστόσο, πολλὸ, γύφτισσα, Θεὸς σχωρέσ' τηνε! . . . Μιὰ φορὰ, μετὰ εἶχε πάει νὰ τῆς κουβλήσω καμπόσα φορτώματα ξηρὰ σῦκα, και σοῦρβα, και δὲν θυμῶμαι τί ἄλλο, ἀπ' τὸ κτήμα τῆς, πέρα, στὸν Πλατανιά. Μοῦ σακάτεψε τὸ ζῶ, πιστεύετε; . . . Τὰ πέντε φορτώματα ἤθελε, ἂν ἦτον τρόπος, νὰ τὰ κάμῃ τρία, τὰ ἔξη τέσσερα (νὰ δά, ἡ παροιμία!) Στὸ γαῖδούρι ἐγύρευε νὰ βάλῃ μουλαρίσιο φόρτωμα, σὺτὸ μουλάρι, καμηλίσιο. . . Ἐπατοῦσε τὰ σῦκα, μετὰ χερὰν και μετὰ ποδάρια, ὡς ποῦ νὰ τὰ βγάλῃ ῥακὶ, μετὰ τὰ τσουβάλια, κ' ἐγύρευε κ' ἐκῦτταξε πίσω τῆς, μετὰ τὴν ἔβλεπε 108 ὀκάδες τὸ φόρτωμα, δυόμισυ ὄρες δρόμο μοῦ γονάτισε, μοῦ μισέρεψε τὸ ζῶ πολὺ ταμαχίρα, Θεὸς σχωρέσ' τηνε!

A. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η ΜΕΣΗ ΜΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Α νέγνωσα χθὲς, ὅτι ἐπιτροπὴ ἐκ τῆς Φυσικοδιδασκαλίας Ἐταιρείας παρεκάλεσε τὸν κ. πρωθυπουργὸν νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰ γυμνάσια μας τοῦ μαθήματος τῆς Χημείας. Ἀρίστη ἡ ἰδέα. Ἄλλ' ἄρα γε αὐτὸ μόνον λείπει ἀπὸ τὰ γυμνάσια μας, διὰ νὰ γίνωνν τέλεια; Ἡ μέση μας ἐκπαίδευσις ἐν γένει νοσεῖ, ὡς ὅλοι γνωρίζουν, και νοσεῖ πολλές νόσους: μιὰ δὲ, ἡ κυριωτάτη, νομίζω, εἶναι, ὅτι, ἐνῶ πανταχοῦ τοῦ λοιποῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὁμοῦ μετὰ τὰς νέας ιδέας ἔγιναν και νέα συστήματα μέσης ἐκπαίδευσεως και τὸ σπουδαιότερον, διηρέθη αὐτὴ εἰς διαφόρους τύπους, παύσασα ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ μίαν μόνον, τὴν παλαιάν, κλασικὴν μορφήν, παρ' ἡμῖν ἐξακολουθεῖ ἀκόμη τὸ σύστημα τὸ πρὸ 70 ἢ 80 ἐτῶν ἰσχύον ἐν Εὐρώπῃ τοῦ ἐνὸς τύπου τοῦ σχολείου τῆς μέσης ἐκπαίδευσεως. Εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν χώραν ἐν τούτοις τῶν κλασικῶν σπουδῶν, ἔχει ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν διαιρεθῆ ἡ μέση ἐκπαίδευσις εἰς τρεῖς ὄλους τύπους, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς σημερινῆς γερμανικῆς και

ωνίας, οὕτως, ὥστε τὰ σχολεῖα ἐκάστου τύπου ἀπαλλαιτόμενα τοῦ βάρους τῶν εἰς τοὺς ἄλλους τύπους εἰδικῶν μαθημάτων, ν' ἀφιερῶνται ἐντελῶς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἰδικοῦ τῶν τύπων. Μετὰ ἄλλους λόγους γίνεται οὕτως εἰδικῶς. Ὑπάρχει λοιπὸν ἐν Γερμανίᾳ ὁ τύπος, ὁ ἀρχικὸς τοῦ κλασικοῦ γυμνασίου, ἢ «ανθρωπιστικοῦ», ὡς ἐπεκράτησε νὰ λέγεται (humanistisches Gymnasium) εἰς αὐτὸ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἰδικόν μας περίπου γυμνάσιον, (πολὺ τελειότερον δὲ, ἐννοεῖται), διδάσκονται ἀμφοτέρωθεν αἱ κλασικαὶ γλῶσσαι ἐκτενῶς, ἢ ἱστορία και καθόλου ἢ κλασικὴ παιδείσις παράγεται δὲ οὕτως ὑλικὸν διὰ τὰς φιλολογικὰς σχολὰς τῶν Πανεπιστημίων και καθόλου διδάσκαλοι και ἐρευνηταὶ τῶν κλασικῶν σπουδῶν (ἀρχ. ἑλληνικῆς και λατινικῆς φιλολογίας, ἀρχαιολογίας κτλ.). Εἰς τοῦ δευτέρου τύπου τὰ σχολεῖα, «Realgymnasien» καλούμενα, ἢ ἑλληνικὴ (ὀλιγώτερον χρῆσιμος, διὰ τοὺς Γερμανούς, ἀπὸ τὴν λατινικὴν, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ ἐν σπουδαῖον μέρος τῶν ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν

δρων και της εν γενει γλώσσης των) έχει απο- κλεισθή, διδάσκειται δε μόνον η λατινική, αντι δε των ελληνικών διδάσκονται άλλα νεώτερα μαθήματα. Τέλος εν τῷ μᾶλλον νεωτερίζοντι τύπῳ, τῷ των «Oberrealschulen», οὔτε η μία οὔτε η ἄλλη των κλασικῶν γλώσσων και σπουδῶν διδάσκειται, τούναντίον ὅμως εν ἐκτά- σει πολλῇ τὰ μαθηματικά και αἱ φυσικαὶ ἐπιστή- μαι. Ἐξ αὐτῶν παράγεται τὸ διὰ τὰς τεχνικὰς σχολὰς, μέσας τε και ἀνωτέρας, ὑλικὸν, και ἔπειτα οἱ χημικοὶ, μηχανικοὶ, φυσικοὶ, ἀστρονόμοι, μα- θηματικοὶ κτλ. τῆς Γερμανίας. — Τὴν Γερμανίαν ἐμμήθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν και η Γαλλία και μά- λιστα κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου (1902), τὸ ἄρδην μεταρρυθμίσαν τὴν μέσων ἐκπαίδευσιν τῆς Γαλλίας, ¹ διαρροῦν- ται τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσως εἰς τέσ- σαρὰς ὄλας κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶν ἀριστα διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων: α' τύπος: Ἑλληνικά και Λατινικά (δηλαδὴ ταῦ- τα ὡς κύρια μαθήματα), β' τύπος: Λατινικά και Νέαι γλώσσαι, γ' τύπος: Λατινικά και «Sci- ences» (δηλ. μαθηματικά και φυσιοδιφικά κτλ. ἐπιστήμαι), δ' τύπος: Νέαι γλώσσαι και «Sci- ences». — Ὁ α' τύπος λοιπὸν εἶναι τὸ παλαιὸν προϊστορικὸν κλασικὸν γυμνάσιον, ὁ β' και ὁ γ' ἀποβάλλουν τὰ ἑλληνικά, διατηροῦν ὅμως τὴν λατινικὴν (ὡς μητέρα τῆς γαλλικῆς γλώσσης), και ὁ μὲν β', ἀντι τῶν ἑλληνικῶν, ἀντικαθιστᾷ τὰς νέας διεθνεῖς γλώσσας, τὴν ἀγγλικὴν, τὴν γερμανικὴν κτλ., ὥστε δύνανται νὰ ὀνομασθῆ «ἡμικλασικὸς γλωσσικὸς» τύπος, ὁ δὲ γ' ἀντι τῶν ἑλληνικῶν εἰσάγει τὰς «Sciences» δύνα- ται λοιπὸν νὰ κληθῆ «ἡμικλασικὸς φυσιοδιφικὸς» τύπος. Τέλος δὲ ὁ μᾶλλον νεωτερίζων ἀποβάλ- λει ἀμφοτέρας τὰς κλασικὰς γλώσσας και διδά- σκει νέας γλώσσας και φυσικομαθηματικά ἄς τον καλέσωμεν «νεωτεριστικὸν» τύπον. — Ἡμεῖς δὲ τί κάμνομεν εἰς τὴν πατρίδα μας, τὴν χρεῖ- αζομένην νέας γλώσσας, φυσικὰς ἐπιστήμας, μα- θηματικά, νέας ιδέας, νέαν ζωὴν; ἐξακολουθοῦ- μεν νὰ ἔχωμεν τὰ γυμνάσια μας *ΟΛΑ* ἐνὸς και μόνου τύπου, τοῦ μᾶλλον πεπαλαιωμένου, και δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι, ἐκτὸς τῆς παραμελήσεως τῶν νέων γλωσσῶν — τῶν ἐν Κερὸς μοῖρα παρ' ἡμῖν εὐρισκο- μένων — και τῶν μαθηματικῶν, φυσιοδιφικῶν και φυσιογραφικῶν μαθημάτων: τῆς βάσεως τῆς ὑλικῆς εὐμερίας παντὸς ἔθνους, — οὔτε κἂν

¹ Βλέπε Plan d' études et programmes d' en- seignement dans les lycées et collèges de gar- çons, Paris, Delalain frères, 1903

τὸν ποθούμενον σκοπὸν — τῆς ἀρτίας ἀρχαίας, κλασικῆς παιδείσεως — τελείως ἐπιτυγχάνομεν — κατὰ πόσον τὸν ἐπιτυγχάνομεν, περιττὸν ν' ἀνα- φέρω — ἔνεκα τῆς συσσωρευσεως ὄλων τῶν μαθημάτων εἰς τὸν αὐτὸν τύπον. Κατὰ τὴν ἰδι- κὴν μου λοιπὸν γνώμην — ὑπὲρ ἧς, ὡς εἶδομεν, συνηγορεῖ ἡ γνώμη δύο ἐκ τῶν μᾶλλον πεπολι- τισμένων χωρῶν — και τῶν πλείστων ἄλλων προσέτι — εἶναι καιρὸς — ἦτο καιρὸς μᾶλλον ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ Βασιλείου — νὰ διαιρέσωμεν τὴν μέσων ἐκπαίδευσιν — και ὁμιλῶ μόνον περὶ τῆς γενικῆς μέσης ἐκπαίδευσως, ὄχι τῆς τεχνι- κῆς τοιαύτης — εἰς δύο ἢ και τρεῖς διευθύνσεις, ἀναλόγως πρὸς τὰ ἐν Γερμανίᾳ και Γαλλίᾳ γι- νόμενα: ἡ μία διαίρεσις, θὰ εἶναι τὸ «κλασικὸν» γυμνάσιον, ὅπως και νῦν — ἐλαφρυνόμενον κά- πως ἀπὸ μερικὰ τῶν ἄλλων μαθημάτων και δι- δάσκον κατὰ και τελείως τὰς κλασικὰς γλώσσας: ἐξ αὐτοῦ θὰ ἔχωμεν τοὺς ἀναγκαιούντας φιλολό- γους, ἀρχαιολόγους κτλ. — ἑτέρα θὰ εἶναι ὁ «νεο- γλωσσικὸς» τύπος, ὁ ἀποβάλλων τὰ λατινικά — ἄχρηστα εἰς τοὺς ἰατροὺς, μαθηματικούς, χημι- κοὺς κτλ. — διατηρῶν ὅμως τὰ ἀρχαία ἑλληνικά, ὡς γλώσσαν μητρικὴν τῆς ἰδικῆς μας, και εἰσά- γων τὰς νέας διεθνεῖς γλώσσας: γερμανικὴν, ἀγ- γλικὴν κτλ., συγχρόνως δὲ και ἱστορίαν σύντο- μου τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας, ἀπὸ τὴν ὁποι- αν οὔτε λέξιν διδασκόμεθα (οὔτε εἰς τὸ Πανεπι- στημιὸν μας κἂν ἔχομεν ἕδρας ξένων γλωσσῶν και λογοτεχνιῶν) — ὁ τρίτος θὰ εἶναι ὁ τύπος τοῦ «φυσιοδιφικοῦ» γυμνασίου, τοῦ διατηροῦν- τος τὰ ἑλληνικά, εἰσάγοντος ὅμως ἀντι τῶν λα- τινικῶν τὰς «sciences», δηλαδὴ μαθηματικά, φυσικά, χημικά κτλ. Δὲν τολμῶ νὰ συμβουλευσω — πρὸς τὸ παρὸν — και τετάρτην διαίρεσιν: ἀνευ ἀρχαίων ἑλληνικῶν και λατινικῶν, κατὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ δ' — τονίζω, ὅμως, ὅτι τὰ ἀρχαία ἑλλη- νικά πρέπει νὰ διδάσκωνται εἰς τῶν δύο τελευ- ταίων τύπων τὰς σχολὰς ὀλιγώτερον, πολὺ ὀλι- γώτερον ἐκτενῶς ἢ εἰς τὰς τοῦ α' τύπου και — ἀν- ἐπιτρέπεται ἡ ἐκφρασις — κάπως ζωντανότερον. Συγχρόνως δὲ εἰς ὄλους τοὺς τύπους, ἰδίως ὅμως εἰς τοὺς δύο τελευταίους, ἐκτενῶς, με θέματα, ἐκ- θέσεις κτλ., ἡ ἰδική μας γλώσσα, ἡ νέα ἑλληνική. Ταῦτα διὰ τὰς γενικὰς μέσας σχολὰς. Πλὴν τού- των ὅμως ἔχομεν ἀνάγκην — καθὼς και ὄλοι αἱ ἄλλαι πεπολιτισμένα χωρὰ — και μέσων scho- λῶν τεχνικῆς (εἰδικῆς) ἐκπαίδευσως. Δειλὰ — δειλὰ ἤρχισαμεν ν' ἀποκτῶμεν μερικὰς ἰδιωτικὰς τοι- αύτας και μίαν — δύο τοῦ κράτους, ἀλλὰ χρειά- ζεται συστηματοποίησης ἐκ μέρους τοῦ κράτους — και ἐπίβλεψις τῶν ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν ἀναγνω-

ριζομένων. Χρειαζόμεθα τοῦλάχιστον 5 δημο- σίας ἐμποροναυτικὰς σχολὰς — δὲν ἔχομεν κα- μίαν — ἄλλας 5-6 ἐμπορικὰς και πολλὰς ἄλλας γεωργικὰς, δασοκομικὰς, ξυλουργικὰς, βιομηχα- νικὰς κτλ., ἀνευ τῶν ὁποίων τὸ ἔθνος θὰ μένη πτωχόν, πτωχότατον και θὰ κακοδαιμονῆ. Ὅ- πως εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὄργανισμὸν χρειάζεται ἀρμονικὴ λειτουργία ὄλων τῶν μελῶν, οὕτω και εἰς ἐν κράτος ἀπαιτεῖται ἑναρμόνιος διαίρεσις τῆς ἐργασίας τῆς τε ὀλικῆς και πνευματικῆς καθ' ὄλας τὰς διευθύνσεις: ἄς ἔχωμεν και κλασικὰ γυμνάσια, ἀλλὰ και φυσιοδιφικά, και νὰ ἔχωμεν και σχολὰς τεχνικὰς, δηλ. βιομηχανίαν, χεῖμα, ζωὴν. Ἐνῶ τώρα ὁ ὄλος ἐκπαιδευτικὸς ὄργανι- σμὸς μας πάσχει ὑδροκεφαλίαν, καλλιεργεῖ σχεδὸν μόνον τὰς νεκρὰς γλώσσας. Τίς θὰ εἶναι ἡ ἀνα- λογία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολῶν ἐκάστου τύπου, βεβαίως οὔτε εὐκόλον, οὔτε ἔργον ἐμοῦ εἶναι νὰ ὀρίσω τώρα ἐδῶ. Πρόκειται ἄλλως τε πρὸς τὸ παρὸν νὰ γίνῃ μόνον ἡ ἀρχὴ, ἢ μᾶλλον νὰ δε- χθῆ τὸ κράτος ιδέαν, ἢ ὁποία, παρ' ὄλας τὰς ἀντιδράσεις, ὠρίμασε πλέον, νομίζω, ἀρκειά. Ὅπωςδὴποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίζωνται ταῦτα

και θάττον ἢ βράδιον θὰ νικήσῃ ἡ ἀλήθεια και τῶν πραγμάτων ἢ φορὰ. — Ἐν σχέσει με τὴν αἴτησιν περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς χημείας εἰς τὰ γυμνάσια ἐπεθύμουν κ' ἐγὼ νὰ ὑπομνήσω τὸν κ. πρωθυπουργόν, ὅτι, ἐνῶ ἄλλοτε και παρ' ἡμῖν ἐδιδάσκετο ἡ γεωγραφία και εἰς τὰ γυμνάσια — ὡς πανταχοῦ τοῦ κόσμου γίνεται — ἀγνοῶ ἀπὸ ποῖον, πρὸ ἐτῶν πολλῶν, κατηργήθη και τώρα ἢ ὄλη ὑπὸ τοῦ κράτους παρεχομένη γεωγρα- φικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τοὺς Ἑλληνας περιορίζεται εἰς τὴν ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολεῖῳ και μόνῳ διδα- σκαλίαν ἐνὸς συντομωτάτου βιβλιαρίου γεωγρα- φίας! Σημειωτέον δὲ, ὅτι πλείστα μέρη τῆς γε- ωγραφίας, π. χ. τὰ τῆς ἀστρονομικῆς γεωγρα- φίας και ἄλλα πολλὰ, δὲν δύνανται κἂν νὰ κατα- νοηθῶν ἀπὸ τοὺς ἐγκεφάλους τῶν μικρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, και ἀπαιτοῦν τὸ γυμνάσιον. Οὕτως ἐξηγεῖται, διατὶ ἡμεῖς οἱ Ἑλληνες εἴ- μεθα εἰς τῶν μᾶλλον ἀγεωγραφητῶν λαῶν: οὔτε εἰς τὸ πανεπιστήμιον οὔτε εἰς τὰ γυμνάσια μας διδάσκειται ἡ γεωγραφία! Και ὅμως ἄλλοτε ἐδιδάσκετο, εἰς τὰ γυμνάσια τοῦλάχιστον. Ἀλλὰ, φαίνεται, μᾶς ἦτο περιττή.

Συκία Κορινθίας
20 Σεπτ. 05.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΧΑΤΖΙΑΚΗΣ
καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΕΡΕΝΤΙΑ

Ἐκτριάρχει ἡ σχολὴ τῶν Παρνασσιστῶν εἰς τὴν Γαλλίαν ὅτε ἐνεφανίσθησαν τὰ «Τρόπαια» τοῦ Ἑρεντία. Ἡ ἐμφάνισις των κυριολεκτικῶς ἠχηλώτισε τοὺς ἐραστὰς τῆς κλασικῆς ὠραιότη- τος, διότι ἐφθάνον εἰς στιγμήν ὅπου ὁ μὲν Οὐγγῶ δὲν ἐμεσουράνει πλέον εἰς τὸν ὄριζοντα, ὁ δὲ συμβολισμὸς δὲν εἶχεν ἀναπετάσει ἀκόμη τὰς πτέρυγας του. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Λουὶ Μενὰρ ἐβύθιζε τοὺς νέους εἰς τοὺς ἀρχαίους πολιτισμοὺς και ὁ Λεκόντ Ντε- λίλ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γαλλικοῦ Παρνασοῦ τοὺς ἐδίδασκε τὴν θεωρίαν τοῦ Σπινόζα περὶ ἀναπαραστάσεως ὄλων τῶν πραγμάτων ὑπὸ τὸν τύπον τῆς αἰωνιότητος. Ὁ ὑποκειμενισμὸς τῶν ὀρομαντικῶν ἐξέπνευσε και ὁ ἀντικειμενισμὸς με κάποιαν πνοὴν νεοκλασικισμοῦ ἐνεφανίζετο ὀλο- κορμος.

Τοιουτοτρόπως τὸ αἶσθημα ἐτίθετο εἰς κατω- τέραν μοῖραν και ἐπολιτογραφεῖτο ἡ συμβουλή τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου «πρέπει νὰ βυθίζωμεθα διὰ τῆς διανοίας ἐντὸς τοῦ σύμπαντος και νὰ

ἐκμηδενίζωμεν τὴν προσωπικότητά μας ἐντὸς τοῦ ἀπείρου τῆς φύσεως». Ἐκτὸς τούτου και ἡ δοξασία τοῦ Μπαμβίλ ἢ «Τέχνη διὰ τὴν Τέχ- νην και τὴν Ὁραιότητα» ἐλάμβανε ὄλας τὰς διαστάσεις τοῦ δόγματος, ὥστε κάθε κραυγὴ τῆς καρδίας νὰ τίθεται κάπως ὑπὸ καθαρίαν χάριν τῆς διανοητικῆς ποιήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ γί- νεται και ὁ τέλειος γάμος τῆς καρδίας μετὰ τοῦ νοῦ.

Θρέμμα τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως τῶν πραγ- μάτων ἦτο και ὁ Ἑρεντία. Ἀληθὲς τέκνον τοῦ φαινομενισμοῦ, μολοντί δὲν ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὸν Μπαμβίλ, οὔτε ἀπὸ τὸν λατρευτὸν του δι- δασκαλον και φίλον Λεκόντ Ντελίλ, διότι δια- νοητικῶς συνεδέετο στενώτερον με τὸν Ἀνδρέ Σενιέ ὡς πρὸς τὴν καλλονὴν και τὴν ἀρμονίαν τοῦ στίχου.

Ὁ Αἰσχύλος λέγει ὅτι τὸ καλύτερον ποῦ ἔχουν νὰ κάμουν οἱ ποιηταί, εἶνε ν' ἀφιερῶνουν τὰ ἔργα των εἰς τὸν χρόνον. Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ

Έρεντιά κατείχετο υπό της αβωνίας αυτής σκέψως του αρχαίου τραγικού όταν συνέθετε τὰ σονέτα του. "Αν όμως κρίνομεν εκ της τελειότητος αυτών, δεν είνε καθόλου άπίθανον τούτο. Διότι ούδεις εκ των Γάλλων ποιητών από της εποχής του Ρονσάρ και του Μπελέ παρουσίασε μετά τσαύτης άρμονίας συνθετικής τὸ σονέτον. Οί δεκατέσσαρες σίχοι εις τὸν ὑπέροχον καλλιτέχνην ἤρκεσαν ὅπως ἐγκλείσῃ ὀλοκλήρους κόσμους, ἐντὸς τῶν ὁποίων αἱ εἰκόνες ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἀντιπαρέρχονται μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὠραῖαι ὡς μία πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Τίποτε τὸ περιττὸν ἐντὸς τῶν δεκατεσσάρων σίχων, τίποτε τὸ πλεονάζον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μία συμμετρία ἐντελῶς ἀρχαϊκῆ ὑπενθυμιζουσα ἐν πολλοῖς τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος. Τὰ χρώματα μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλει τὰς εἰκόνας του ποῦ ἀντλεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους πολιτισμούς, ἔχουν ὄλην τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων τῆς φύσεως, ὄλην τὴν εὐρειαν τῆς δυνάμεως τὴν ὁποίαν ἀρέσκειται εἰς νὰ συναστῆ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει εἰς ὅλας τὰς τέχνας τὰς προωρισμένας νὰ δίδουν εἰς τὸν μῦθον τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς φύσεως.

Ἡ τοιαύτη ποίησις ἀναμφιβόλως δὲν συγκινεῖ τὴν ψυχὴν, ἐνθουσιάζει ὁμως τὸ πνεῦμα. Καὶ ὁ Έρεντιά δὲν ἦτο ὁ τραγουδιστὴς τῶν ἀνθρωπίνων συναυθημάτων. Ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἤθελε νὰ μείνῃ ἀπλούστατα ὁ ἑναρμονιστὴς τῶν ὠραίων πραγμάτων καὶ τῶν ἱστορικῶν ἀναπολήσεων. "Ἐνα σπασμένον μάρμαρον, ἕνας ἐρειπωμένος ναός, ὁ στεναγμὸς ἀρχαίου τυνὸς ἤρωος τὸν συνεχίνει πλειότερον ἀπὸ μίαν λυπὴν προσωπικίην, μολοντί ἀφίνει κάποτε ν' ἀκούσωμεν καὶ τὸν ἰδικὸν του καημὸν, ἀλλ' ἐντελῶς καλλιτεχνικὸν ὅπως εἰς τὴν «Μάγισσαν» ὅπου ὑπαινίσσεται τὸν ἀδιάκοπον δρόμον του πρὸς συνάντησιν αὐτῆς τῆς αἰωνίας Ὁμορφιάς ποῦ ἐνέκλεισεν εἰς τὸ ἔργον του.

«Παντοῦ κι' ἀκόμα στοὺς βοῦμους ποῦ σφιχτο-
[αγκυλιάζω
Τὴν βλέπω νὰ μὲ προσκαλῆ μ' ὀλόανοιχτα τὰ
[χέρια».

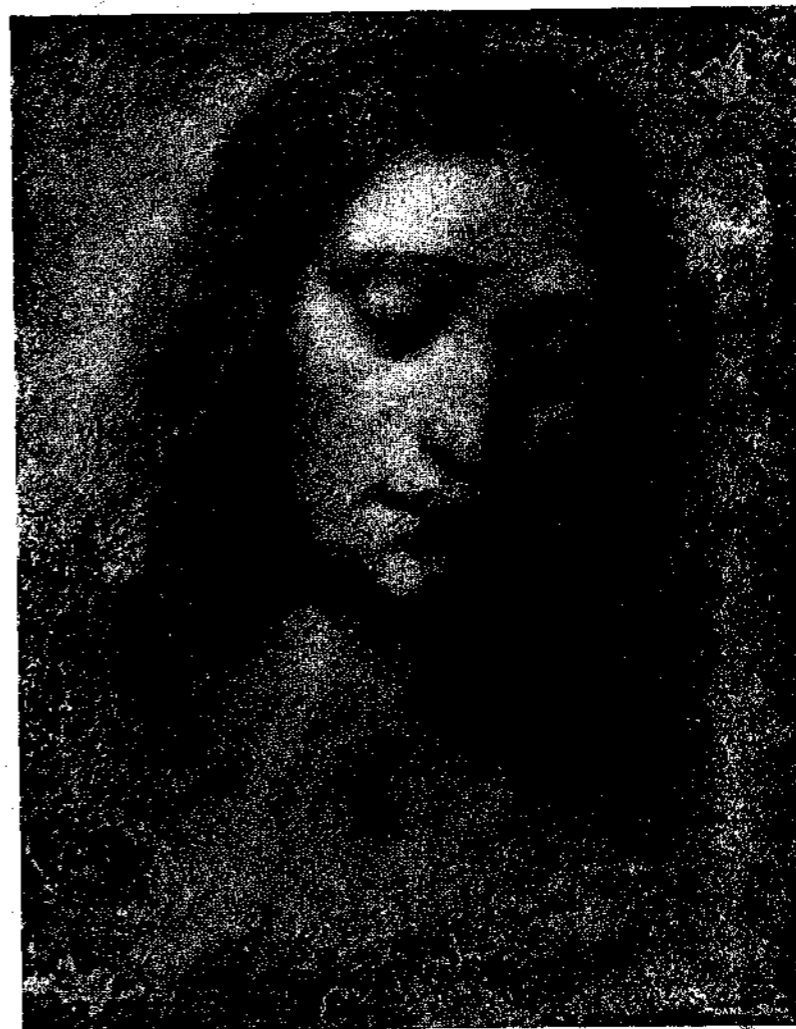
Τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν τοῦ ὑποκειμενισμοῦ ἐκ τῆς ποιήσεως ἢ νεωτέρα αἰσθητικὴ τὴν θεωρεῖ ἐλάττωμα. Ἡ τοιαύτη ὁμως ἔλλειψις ἐκ τῶν σονέτων τοῦ Έρεντιά δὲν ἠμπόδιζε τὸν καλλιτέχνην νὰ μεγαλοουργῆ. Διότι μεγαλοουργεῖ

ὁ ποιητὴς καὶ ὅταν δὲν προκαλῆ τὴν ψυχικὴν συγκίνησιν τοῦ ἀναγνώστου ἀλλὰ μόνον κὴν διανοητικὴν. "Ἄλλως τε τὸ κοινὸν ὀλίγον ἐνδιαφέρεται δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ψυχικὰς ἢ διανοητικὰς συγκινήσεις, τὰς σχετιζομένας μόνον μὲ τὴν τέχνην τοῦ ὠραίου. Καὶ τὸ κοινὸν εἶνε τὸ ἴδιον πανταχοῦ. "Όταν ὁ ποιητὴς δὲν τοῦ κολακεῖ τὴν αἰσθηματικότητά του, μένει καθ' ὀλοκλήριαν ἀδιάφορον. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὸ κοινὸν δὲν εἶνε καμμία ἀνάγκη νὰ ἐννοῆ τὴν ποίησιν καὶ ἰδίως ποῦ ἔγκειται τὸ κάλλος αὐτῆς. Ἐν τούτοις ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ, τοῦ ὄχλου, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη τάξις ἀνθρώπων ἐνδιαφερομένη διὰ τὰς μορφὰς τὰς ὁποίας λαμβάνει ἢ ἀνθρωπίνη σκέψις. Ἡ τάξις αὕτη ἀναζητεῖ πανταχοῦ τὸ ὠραῖον εἴτε μονομερὲς εἴτε πολυσύνθετον εἶνε τούτο. Ὁ Έρεντιά ἔγραφε δι' αὐτὴν τὴν τάξιν τὰ σονέτα του. Τέλεια, αὐστηρὰ καὶ ἀπλά, εἰς γλώσσαν μοναδικῆς καθαρότητος.

Ὁ Έρεντιά εἶνε ποιητὴς μορφώσεως σπανίας, καὶ τὸ ἔργον του ὀλόκληρον φέρει τὴν σφαγίδα τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ὄλων τῶν κανόνων τῆς ὀυθμικῆς. Αἱ νέαι φάσεις τῆς τέχνης δὲν τὸν ἐτάραττον ὅπως δὲν ἐτάραττε τὴν ψυχὴν του ὁ τριγύρω του κόσμος. Μὲ τὸ βλέμμα του βυθισμένον εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐσμίλευε τοὺς σίχους του ἀδιαφορῶν διὰ τὸν ὄρισμόν τοῦ Μπουαλώ ὁ ὁποῖος ἐξετίμα τοὺς ποιητὰς ὅταν ἐγίνοντο «γνωστοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας». Ἡ μόδα δὲν τὸν παρέσυρε, μολοντί «τέχνη εἶνε ἡ ἐκαστοτε μόδα» ὅπως ἔλεγεν ὁ Γκαίτε. Τὸ ὄνειρον τοῦ Έρεντιά ἦτο, ὅπως τὸ βλέπομεν νὰ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἔργου του μεγαλοπρεπὲς καὶ θελκτικόν, ἢ ἀναδημιουργία τοῦ σονέτου τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν ὁ Ρονσάρ παραλαβὼν αὐτὸ ἀπὸ τὸν Δάντην καὶ τὸν Πειράρχην. Καὶ ἐνεκολπώθη τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως ὄχι ὅπως ὁ Μπωντελέρ, ὁ Μπαμβίλ, ὁ Ντελλί, ὁ Μαλλαρμέ καὶ ὁ Βερλαῖν βραδύτερον ὡς ὄργανον διατυπώσεως μουσικοῦ αἰσθηματος. Ὁ Έρεντιά ἐν τῇ ἀναζωογονήσει αὐτοῦ τὸ ἠθέλησε καὶ τὸ ἀπεδέχθη ὡς αἰσθητικὴν ἀν γκην, ἱκανὸν νὰ περιλάβῃ ἕνα ὀλόκληρον κόσμον εἰκόνων.

Ἐπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ ποιητὴς τῶν «Τροπαίων» ἀνεδείχθη ὁ μεγαλειότερος καλλιτέχνης τοῦ σονέτου εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν καὶ θὰ ἦτο ἴσως καὶ ἕνας τῶν μεγαλειότερων ποιητῶν, ἀν παραπλεύρως τῆς ἀρμονικῆς του φαντασίας συνεβάδιζε καὶ ὁ παθητικὸς τόνος τῆς ποιητικῆς συλλήψεως.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ο ΛΥΤΡΩΤΗΣ — ΥΠΟ ΛΕΩΝΑΡΔΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

ΣΑΜΟΣ — ΕΦΕΣΟΣ *

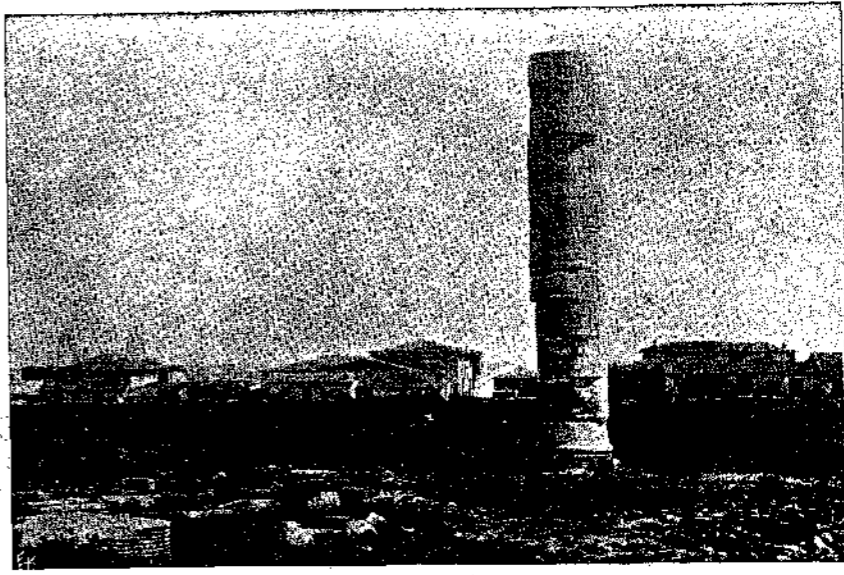
Τὴν ἐπομένην, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, περὶ τὴν 10^{ην} πρωϊνήν, ἀπεβιβαζόμεθα εἰς τὴν ἐτέραν τῶν δύο μεγάλων τῆς Σάμου πόλεων, τὸ Τιγάνι. Ἀπὸ τῶν ἀτμοπλοίων ἤδη ἠκούομεν τοὺς κρότους τῶν διαφόρων ἐκφυροσκοτικῶν μηχανημάτων, δι' ὧν οἱ καλοὶ νησιῶται ἐώρταζον, κατὰ τὸ εἰωθός, τὴν Λαμπράν των, μεταξὺ δὲ τούτων προεξῆρχε χαλκοῦν μυκύλον τηλεβόλον τῶν χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὁποῖον εἶχον στήσει ἐπὶ τῆς προκυμαίας καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπλήρουν πυρτίδος καὶ ἐξεκένουν ἐν ἀκράτῳ ἐνθουσιασμῷ. Ἡ πόλις, λιθόστρωτος οὖσα καὶ ἐκτάκτως καθαρά, ἐποίει ἀληθῶς εὐφρόσυνον ἐντύπωσιν ἐν τῷ ἐορτασίμῳ αὐτῆς διακόσμῳ, καὶ οἱ ξένοι κατενθουσιάσθησαν. Ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἀνέμενεν ἡμᾶς μετὰ τῶν κατοίκων καὶ εἰς τῶν Συμβούλων τοῦ Ἡγεμόνος, ὡς καὶ ὁ ἰδιαιτερός αὐτοῦ γραμματεὺς, κατελθόντες ἵνα ὑποδεχθῶσιν ἡμᾶς, κωλυθέντος τοῦ Ἡγεμόνος νὰ παραστή ἐκεῖ, ὡς εἶχεν ἀναγγελεθῆ. Ὁ κ. Βλιάμος, νεαρότατος ἔτι, τὸ ἦθος δὲ σεμνὸν καὶ ἀξιοπεπεῖς ἔχων, προσεφώνησε γαλλιστὶ τοὺς ἐπισήμους ξένους, εὐχαριστήσας ἅμα ἐκ μέρους τοῦ Ἡγεμόνος διὰ τὴν ἐπίσκεψιν. Μετὰ τὰς τυπικὰς ἀντιφωνήσεις διεσκορπίσθημεν ἀνά τὴν πόλιν περιεργαζόμενοι αὐτήν. Τὸ Τιγάνι κεῖται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας παραθαλασσίας πόλεως Σάμου, τὰ δὲ ἐπάκτια κολοσσιαῖα κρηπιδώματα τοῦ λιμένος αὐτῆς ἐπιδιορθωθέντα καθιστῶσι καὶ τὰ νῦν τὴν πόλιν εὐλίμενον. Ἄλλα ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως λείψανα δὲν διεσώθησαν καὶ διὰ τὸν λόγον μὲν ὅτι ἡ νέα πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι δὲν ἐπεχειρήθησαν ποτὲ συστηματικαὶ ἀνασκαφαί. Φθείρουσι δὲ οἱ κάτοικοι ἀνοικτιρμόνως πᾶν τὸ τυχαῖως ἀνακαλυπτόμενον κτίριον, χρησιμοποιοῦντες τὸ ὕλικόν αὐτοῦ. Καὶ εὐρίσκει τις συχνάτατα παρερριμμένους εἰς τὰς ὁδοὺς ἢ ἐντετοιχιζόμενους εἰς οἰκοδομὰς σπονδύλους καὶ κιονόκρανα ἀρχαίων κτιρίων, ἄνευ οὐδεμιᾶς διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν. Οὕτως ἐκτός των τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὧν σάζονται πύργοι τινὲς καὶ τμήματα πολλὰ, τὸ μόνον ἀληθῶς ἀξιολόγητον ἀρχαῖον μνημεῖον, τῶν χρόνων πιθανώτατα τοῦ τυράννου Πολυκράτους, εἶναι ἡ ὑπόνομος σήραγξ, «τὸ ἀμ-

φίστομον ὄρυγμα» τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγαρέως Εὐπαλίνου, ἀρχιτέκτονος, κατασκευασθὲν πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων εἰς τὴν πόλιν. Ὁλόκληρον ὄρος διετροπήθη τότε, ἀκριβῶς ὅπως τὰ σημερινὰ τοῦννελ. εἰς διάστημα χιλίων περίπου μέτρων δι' ὄρυγματος ὕψους καὶ πλάτους 2 ὡς ἔγγιστα μέτρων. Τάφρος δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄρυγματος βάρθους ἐνιαχοῦ 8 μέτρων ἐρησίμευεν εἰς τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος. Τὸ ἔργον ἦτο ἀληθῶς κολοσσιαῖον καὶ ὑπὸ ἐποψιν συλλήψεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐποψιν ἐκτελέσεως, ἐὰν ἀναλογισθῆ τις ἰδίως τὰ ἀτελῆ σχετικῶς μηχανικὰ μέσα ἅτινα τότε διεθέτον. Ἡ ἐργασία δὲ πρὸς διόρυξιν τῆς σήραγξος ταύτης ἐπεχειρήθη συγχρόνως καὶ ἀπὸ τῶν δύο αὐτῆς ἄκρων ἠστόχησεν ὁμοῦ, ὡς φαίνεται, ὁ μέγας αὐτὸς ἐκτελεστής εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του, διότι κατὰ τὸ μέσον περίπου ταύτης παρατηρεῖται ἀνωμαλία τις κατὰ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἐπιπέδωσιν ἣτις ὁπωσδήποτε ἐπανορθώθη. Εἰς τὰς ἡμέρας μας τοιοῦτο σφάλμα θὰ ἐστοίχιζεν ἀκριβᾶ εἰς τὸν μηχανικὸν τῆς ἐκτελέσεως ἀγνοεῖται ὁμοῦ ἐὰν καὶ ὁ Εὐπαλῖνος διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ τυράννου. Ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἡμισίαιαν ὥραν τῆς πόλεως ἀπεχούσης σήραγξος ἦν τῇ βοήθειᾳ σπερμαστέων καὶ στοιχηδὸν ἐπεχειρήσαμεν, κατηνάλωσεν ἅπαντα τὸν π. μ. διαθέσιμον χρόνον ἡμῶν καὶ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πολυκράτεια τείχη, τὰ τόσον ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πόλιν εἶχε παρασκευασθῆ ἤδη ὑπὸ τοῦ δημάρχου λαμπρὸν δι' ἀμῶν πρόγευμα, ὅπερ παρετέθη ἡμῖν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ὑπὸ σκιερὰς πλατάνους.

Ἡ παροχὴ δὲ ἀφθόνου σαμιακοῦ οἴνου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἄκραν ἐπιτυχίαν τοῦ συμποσίου, καθ' ὃ, μετὰ λίαν εὐκαιρὸν ὁμίλιαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Πολίτου, αἱ προπόσεις καὶ τὰ «οὐρά», καὶ αἱ πρὸς τοὺς φιλοξένους κατοίκους συμπαιθεῖς ἐκδηλώσεις τῶν ξενιζομένων, ἐν διαφόροις ἰδιώμασι, διεδέχοντο βροχηδὸν ἀλλήλας. Μετὰ τὸ γεῦμα εἰς τὰ πλοῖα. Ἡ ἀπογευματινὴ ἦτο προωρισμένη διὰ τὸ μίαν ὥραν τοῦ λιμένος ἀπέχον Ἡραίων. Πολλοὶ τῶν κατοίκων παρηκολούθησαν τὴν θαλασσίαν αὐτὴν ἐκδρομὴν, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐν τέλει πάντες. Ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἡρας ὁ μέγιστος, καθ' Ἡρόδοτον, τῶν ναῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, κείμε-

* «Παναθήναια» 15 Αὐγ. 15 καὶ 30 Σεπτ. 15 Ὀκτωβ.

νος παρὰ τὴν θάλασσαν εἰς τὸ ἄκρον εὐρείας κοιλάδος, δὲν σώζει τὰ νῦν ἢ ἓνα κατὰ χώραν ὑψούμενον κίονα (καὶ τοῦτον ἀκατέργαστον καὶ πιθανῶς ἐξ ἐπισκευῆς τινος κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς χρόνους προερχόμενον) καὶ τὴν βᾶσιν του, ἣτις καὶ δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι ἐξ ὀλοκλήρου. Κατ' ἀκολουθίαν μόνον ἐκ τοῦ πλησίον δύναται τις «κάτι» νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ γιγαντώδους ἄλλοτε κτιρίου ἐκείνου, τοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ροίκου καὶ Θεοδώρου σχεδιασθέντος καὶ ἐπὶ τυράννου Πολυκράτους ἀνεγερθέντος. Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν παράδοσιν, διότι αἱ πρότινος ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀνασκαφαί (διακοπεῖσαι ὁμοῦ ἄνευ σπουδαίων ἀποτελεσμάτων) ἐπεβεβαίωσαν ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐκείνων ἀνεγερθεὶς πάρος ναὸς κατεστράφη καίς (πιθανῶς ὑπὸ τῶν Περσῶν) καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν βάσεων ἐκείνου ἀνωκοδομήθη νέος μαρμαρίνος περικαλλῆς ναὸς, μήκος ἔχων 110 μέτρων, δίπτερος δέ, φέρων δις 12×24 κίονας. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἡ ἐντύπωσις ἦν ἀποκομιζεῖ ὁ ἐπισκέπτης τοῦ διασήμου ἐκείνου τῆς ἀρχαιότητος οἰκοδομηματος εἶνε οἰκτρά, καὶ διὰ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν ἀλλὰ . . . καὶ διὰ τὰ κυκλοῦντα αὐτὸ ἔλη, ἅτινα τρέπονσιν εἰς ἀνωφελῶν κωνόπων. Μόνον δὲ μετὰ τὴν θέαν ἄλλου οἰκτροῦ παρρηχημένου μεγαλείου . . . τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, περὶ οὗ κατωτέρω, δύναται τις νὰ κρῖνῃ συγκαταβατικῶς τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ τὴν κακομεταχειρίσιν ἦν ὑπὸ νεωτέρων εὐρωπαϊῶν ἀρχαιολόγων ὑπέστησαν τὰ δύο ταῦτα ἀρχαῖα καὶ περιόδεα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἐταιρεία καθῆκον ἔχει νὰ ἐπαναλάβῃ ὡς τάχιστα τὰς ἀνασκαφάς, ἀλλ' ὑπὸ ἔφορον τακτικῶν, ὅστις νὰ διαμείνῃ ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀποπεράτωσεως τοῦ ἔργου, ὅπερ πάντως πολλὰ ὑπόκειται.

Ἡραῖον Σάμου.

Ἐπανελθόντες εἰς τὰ πλοῖα ἐπεστρέψαμεν εἰς Τιγάνι, ὅπου ἀπεβιβάσθησαν οἱ παρακολουθήσαντες ἡμᾶς ἐγγώριοι. Μετ' ὀλίγον λέμβος προσήγγισεν εἰς τὰ πλοῖα φέρουσα ἑκατοντάδας τινὰς φιαλῶν ἐξαισίου οἴνου καὶ χιλιάδας τινὰς σαγαρέτων, ἅτινα ὡς δῶρον προσήνεγκεν ἡ πόλις εἰς τοὺς «σοφοὺς» ξένους. Ὁ θαυμασιος γλυκὺς Σαμιακὸς οἶνος (ἀνὰ μία φιάλη εἰς ἕκαστον ἐπιβάτην) καὶ τὰ σαγαρέττα (ἀνὰ ἕκατον εἰς ἕκαστον), διανεμηθέντα τὴν ἐπιούσαν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, προὐκάλεσαν ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν καὶ ἀπείρους προπόσεις ὑπὲρ τῶν Σαμίων καὶ τῆς ὥραίας αὐτῶν νήσου, καθ' ἃς δὲν ἐλησμονήθη οὐδὲ αὐτὸς ὁ Πολυκράτης! Περὶ δείλην, μετὰ τὸν μαγικὸν περίπλου τῆς νήσου, ἀπεβιβαζόμεθα εἰς τὴν πρωτεύουσάν αὐτῆς Βαθύ. Ἡ θεὰ τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἐκτεινομένης κύκλω περὶ τὸν λιμένα καὶ καταλαμβανούσης τὰς κλιτύας τῶν περὶ ἑψημάτων, εἶνε ὄντως μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβάλλουσα. Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς ἡ πόλις, μὲ τὰς πλακοστρώτους ὁδοὺς τῆς καὶ τὰς κοιμῆς νεοδημητους οἰκίας τῆς, τὰς λευκάς ὡς αἱ Ἀθηναῖκαί, ἐμποιεῖ λίαν εὐάρεστον ἐντύπωσιν. Ἰδίᾳ ἡ θαυμασία αὐτῆς προκυμαία, ἡ εὐρεῖα καὶ πλακόστρωτος, ἡ ἀπαστράπτουσα ἐκ καθαριότητος, ἡ ἔχουσα τὸ φαληρικόν, καθιστᾷ τὴν διαμονὴν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τερπνὴν ἄκρως. Ἴσως αἱ ἐντυπώσεις ἡμῶν, ἀποβιβασθέντων ἐν οὕτως ἐπισήμῳ ὄρῳ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς, νὰ

εἶνε ὀλίγον ὑπερβολικαί, ὅπωςδήποτε ὁμως ἡ ὄψις τῆς πρωτευούσης ἐκείνης δὲν δύναται ἢ νὰ προξενήσῃ αἴσθησιν ἀγαθὴν εἰς πάντα ἐπισκέπτῃ τῶν ἀνατολικῶν πόλεων. Ἀπεβιάσθημεν πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ ἡγεμόνος, περὶ τὸ ὅποιον εἶχε συναθροισθῆ ἀπειρος κόσμος καὶ πρὸ τοῦ ἀνδῆρου τοῦ ὁποίου Ἰσταντο πάντες οἱ ἐν τέλει, ἵνα ὑποδεχθῶσιν ἡμᾶς, παιανίζουσης τῆς μουσικῆς τῆς φρουρᾶς. Ὁ ἡγεμὼν κ. Βιθυνὸς μετὰ τῆς ἀξιοτίμου σκίζγου του, ὑπεδέχθησαν ἡμᾶς φιλοφρονέστατα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ μεγάρου των, ὅπου ὁμως ὁ ἕκ τῆς συγκεντρώσεως τόσων ξένων συνωστισμὸς δὲν ἐπέτρεψε τὴν μακρὰν ἡμῶν διατριβήν. Μετὰ τὴν προσφορὰν τῶν ἀναψυκτικῶν χαϊρέτισαντες τοὺς ὑψηλοὺς οἰκοδεσπότης, ἀπήλθομεν ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τὸ μικρὸν Μουσεῖον καὶ τὰ τῆς πόλεως ἀξιοθέατα. Τὸ Μουσεῖον, περιλαμβάνον ἤδη ἀρχετὰ καλὴν συλλογὴν ἀρχαίων ἀντικειμένων, προσωρισμένον δὲ νὰ καταστῇ ἡμέραν τινὰ σπουδαιότατον διὰ τὴν μελέτην τῆς Σαμιακῆς ἱστορίας καὶ τέχνης, ἐὰν ἐκτελεσθῶσιν οὐστηρικαί ἐν τῇ νήσῳ ἀνασκαφαί, κεῖται νῦν ἐν τῷ Γυμνασίῳ, καταλαμβάνον αὐτοῦ ἰκανὸν μέρος. Εὐρίσκονται ὁμως τὰ ἐν αὐτῷ ἀρχαία μνημεῖα οὕτως ἀτάκτως τοποθετημένα καὶ ἀναμεμιγμένα μετὰ τόσων ἄλλων, ἀσχετῶν πρὸς ταῦτα ἀντικειμένων, ὅσον ὄρνυτολογικῶν, φυσιολογικῶν καὶ ζωολογικῶν, ὡστε χάνουσι ἐν τῷ ἄλλοτριῷ ἐκείνῳ περιβάλλοντι πολὺ τῆς συνοχῆς αὐτῶν καὶ ἀξίας. Ἀλλ' ἡ συλλογὴ, καὶ ἥδη καλῶς τοποθετουμένη καὶ τακτοποιουμένη, θ' ἀποτελέσῃ ἀξιόλογον μικρὸν ἀρχαιολ. Μουσεῖον, ἄτε περιλαμβάνουσα ὀλίγα τινὰ ἀρχαία μνημεῖα πολλοῦ ἀξία, ὡς λ. χ. ἀρχαϊκόν τι ἀγάλμα μικρασιατικῆς τέχνης καὶ ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἄττικοῦ ρυθμοῦ ἔξοχον.

Μετὰ τὸ Μουσεῖον περιεπατήσαμεν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς παραλίας σχετιζόμενοι πρὸς πλείστους τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Δὲν παρελείψαμεν δ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπισκεφθῶμεν κατ' οἶκον τὸν Σεβ. ἀρχιεπίσκοπον τῆς νήσου, ἐξόχου μορφώσεως ἀνδρα, ὡς καὶ τὸν πρόξενον ἡμῶν κ. Νικολαΐδην. Ἦδη νυκτὸς γενομένης ἤρρισε ἡ συνοδεία ἐπιβιβαζομένη εἰς τὰ πλοῖα, καὶ περὶ τὴν δεκάτην ἀπήγον ταῦτα κατευθυνθέντα, τὸ δεύτερον ἤδη, πρὸς τὰ μικρασιανὰ παράλια πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἐφέσου. Τὴν ἐπομένην λίαν πρῶτ' ἐπλέομεν ἐναντι τῆς νέας Ἐφέσου (Scala nuova), προσορμισθέντες βορειότερον τοῦ λιμένος τούτου καὶ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἐφεσον, εἰς λιμενίσκον τινὰ ἔρημον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καῦστρου. Ἐκεῖθεν

δι' ὑποζυγίων διελθόντες πάσαν τὴν διὰ προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ τούτου σχηματισθεῖσαν ἄγονον καὶ νοσηρὰν πεδιάδα, ἀφίχθημεν μετὰ δίωρον πορείαν εἰς τὴν μεταξὺ Κορέσου καὶ Πίωνος κοιλάδα, ἐνθα τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου, τὰ ἀνασκαπόμενα ἀπὸ τοῦ 1896 ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἀφίχθημεν οὕτως ἀπὸ τοῦ μέρους, ὁπόθεν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἡ πόλις ἦτο προσηλὴ εἰς τοὺς ξένους, ἀπὸ τῆς θαλάσσης δηλονότι, ἥτις τὸ πάλαι, καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ, εἰσεχώρει μέχρι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, προσπατευθεῖσα καταλλήλως δι' ἐπακτίων τοιχωμάτων καὶ ἔργων λιμενικῶν. Ἦδη πάντα ταῦτα ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ἄρμητικῆς Καῦστρου, καὶ ἡ θάλασσα ἀπεσύρθη εἰς διάστημα πέντε καὶ πλέον σταδίων.

Ἡ Ἐφεσσος καὶ ἐν ὄψει, δὲν θὰ ἦτο πλέον πόλις παραθαλασσία. Τὰ σωζόμενα μεγαλοπρεπὴ ἔρειπια τῆς πόλεως, τῶν ὁποίων τὴν ἔρημνείαν ἀνέλαβεν ὁ σοφὸς ἰθύντωρ τῶν ἐκεῖ ἔργων καὶ διεθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις αὐτῶ. Ἰνστιτούτου κ. Heberdey ὁ ἐπὶ τούτῳ προπορευθεὶς ἡμῶν, προξενοῦσιν ἀπὸ μακρόθεν καταπληρτικὴν ἐντύπωσιν. Εἶναι ἔρειπια μεγαλοπόλεως! ἀπεραντὸς ἔκτασις καταπλημμυρισμένη ἀπὸ μάρμαρα στίλβοντα, ἀπὸ κίονας πεπτωκότας, ἀπὸ συντριμματα πλαστικῶν ἔργων, ἀπὸ ὁδοῦ πλακοστρώτους, πλατείας, ἀγορᾶς, θέατρα, ναοὺς, θέρμας καὶ τέλος ἀπὸ ἐκκλησίας. Διότι ἡ Ἐφεσσος, μία τῶν δώδεκα ἀρχαίων ἰωνικῶν πόλεων, ἡ ὑποταγεῖσα τῷ Κροίσῳ (550 π. Χ.) μέχρι δὲ τοῦ 460 π. Χ. περσικῆς ἐπαρχίας διατελέσασα, καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ ἰδία ἐπὶ Ἀντισμάχου (287) ἀναγεννηθεῖσα, ἤκησεν οὐ μόνον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἀλλὰ καὶ πρῶτον τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας ὀρίσθη, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς. Ἐκεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τὰ μέσα τῆς Α'. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐδίδαξεν ἐπὶ τριετίαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, σώζονται δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους Πίωνος καὶ αἱ φυλακαὶ του. Ἐν Ἐφέσῳ δὲ συνεκλήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε'. μ. Χ. αἰῶνος ἡ οἰκουμένη Ἱνστιτούτου ἡ διαρρηθίσασα καὶ κανονίσασα πλείστα θρησκευτικὰ ζητήματα. Ἐν Ἐφέσῳ τέλος ὑπήρχεν ὁ περίφημος χριστιανικὸς ναός, ὁ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην ἀφιερωμένος, ὁ ἐπὶ αἰῶνας ἀπείρους ἐλάσας πανταχόθεν εὐσεβεῖς προσκνητάς! Ἡ Ἐφεσσος πολλὰ ὑποστάσα κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπετάγη τέλος εἰς τοὺς Τούρκους κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα, ἔρημος πλέον καὶ ἄσημος, ἀναπληρουμένη ὑπὸ τοῦ καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχοντος συν-

οικισμοῦ ἐν Ἀγιασλήκ καὶ ἀπώτερον ὑπὸ τῆς Σκαλινοβίας. Ἡ παλαιὰ Ἐφεσσος ἐπιχρῶσθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ, ἀνέθορον ἤδη καὶ πάλιν διὰ τῶν ἀνασκαπῶν τῶν ἀρχαιολόγων ἵνα ἐπιδείξῃ ἡμῖν τὴν παλαιὰν αὐτῆς εὐκλειαν. Ἀληθῶς δὲ δὲν θὰ ἠδύνατό τις, ἄνευ τῶν ἀνασκαφικῶν πορισμάτων, νὰ φαντασθῇ ποτὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἀκμασίας ἐμπορικῆς μεγαλοπόλεως. Ἀπὸ τοῦ λιμένος ἦγε διὰ μεγαλοπρεποῦς προπύλου ὁδὸς εὐρεία (ἐνδεκα μέτρων πλάτους καὶ μήκους ἡμίσεος χιλιόμετρον) πλακόστρωτος δὲ καὶ πλαισιουμένη ἐκατέρωθεν ὑπὸ στοῶν καὶ καταστημάτων, ἡ ἀρχαία καλουμένη (ἀτε ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἀρκαδίου οὕτω διασκευασθεῖσα, 395-408 μ. Χ.) πρὸς τὸ θέατρον τὸ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς ὄρμιον. Ἡ ὁδὸς αὐτὴ ἀνασκαφεῖσα ἤδη καλῶς διατηρουμένη δὲ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἐπαρκῶς λίαν, ἐμποιεῖ πολλὴν αἴσθησιν διὰ τὸ πλάτος αὐτῆς καὶ τὴν λοιπὴν διαρρυθμίσιν. Φαντάζεται τις δὲ εὐχερῶς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ὁδοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως. Τὸ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς ἐπὶ κλιτύς ἐκτεινόμενον θέατρον, τὸ ἐξήκοντα καὶ ἑξσεμιάς καθισμάτων περιλαμβάνον, τὸ διὰ τὴν διάταξιν καὶ πολυτελῆ διακόσμωσιν τῆς οἰκῆς αὐτοῦ (τῆς ἐπὶ Δομητιανοῦ μετασκευασθείσης) μεγαλοπρεπέστατον τῶν ἀρχαίων θεάτρων, συμπληροῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς θέας. Παραλλήλως τῆς ὁδοῦ ταύτης ἕτερα εὐρεία ὁδὸς μετὰ στοῶν ἐκατέρωθεν, καὶ ἀπώτερον τρίτη, ὁμοίως διασκευασμένη, ἦγον εἰς διάφορα κέντρα τῆς πόλεως. Αἱ δύο ἀγοραὶ αὐτῆς, εἰς δύο διεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων σημεῖα τῆς πόλεως κείμεναι, ἡ τῆς ἐλληνικῆς ἐποχῆς καὶ ἡ τῆς ῥωμαϊκῆς, ἡ καὶ πολυτελέστερον διασκευασμένη, μαρτυροῦσι τὴν εὐμάρειαν τῶν κατοίκων. Ἡ τελευταία αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραγώνων χώρων ὑπόστεγον καὶ περιβαλλόμενον κύκλῳ ὑπὸ στοῶν, τοῦ ὁποίου τὸ ἔμβαδον ἀνέρχεται εἰς 4,500 περίπου τετραγωνικά μέτρα. Ἡ στέγη αὐτῆς, ἡ ὑπὸ κίωνων συγκρατουμένη, ἦτο φυσικῶς ξυλίνη, τὸ δάπεδον δ' ἐπιστρωμένον διὰ πλακῶν μαρμαρίνων ποικιλοχρῶν. Ἡ ἐλληνιστικῶν χρόνων ἀγορὰ ἦτο κατὰ τὸ τριπλάσιον τῆς ῥωμαϊκῆς εὐρύτερα, ἀπλοστερα ὁμως τὴν διακόσμωσιν περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους ὑψηλοῦ καὶ διηρείτο ὑπὸ κιονοστοιχῶν εἰς τρία διαμερίσματα. Τὴν πόλιν ἐκόσμων ἀπώτερον πολυπληθὴς δημόσια κτίρια, θέρμαι, γυμνάσια, ναοί, κρήναι κτλ. ὧν τὰ ἔρειπια κατὰκείνται εὐδιόκητα ἐπὶ τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου, καὶ τῶν ὁποίων τὸ μᾶλλον ἀξιοθέατον, τὸ

σωζόμενον ἄλλως τε καὶ εἰς κατάστασιν ἐπιτρέπουσαν οὐ μόνον τὴν μελέτην πασῶν τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν τελειάν ἀναπαράστασιν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, εἶναι ἡ ἐσχάτως ἀνασκαφεῖσα Βιβλιοθήκη ἡ ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Κέλσου ἰδίαις δαπάναις ἀνεγερθεῖσα καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρουσα. Τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ κοσμεῖται ἐξωτερικῶς ὑπὸ προσόψεως μαρμαρίνης πολυτελεστάτης, διὰ γλυφῶν καὶ ἀναγλύπτων παραστάσεων κωσμημένης, εἰς ἣν ἀνήρχετο τις δι' ἰσομήκους τῶν οἰκοδομήματι μαρμαρίνης κλίμακος ἀποληγούσης εἰς πλακόστρωτον ἀνδρῶνα. Ἡ πρόσοψις αὐτῆς, ἡ διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν γλυφῶν αὐτῆς καὶ ποικιλίαν τῶν κοσμημάτων τῆς, μοναδική ἴσως μεταξὺ τῶν κτιρίων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, φέρει μεταξὺ τῶν θυρῶν τρεῖς νύμφας (κόγχας) ἐν αἷς ἰδρυμένα τὸ πάλαι Ἰσταντο τρία συμβολικῆς παραστάσεως ἀγάλματα, ὧν αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναγινώσκονται εἰσέτι ἐπὶ τῶν βάθρων αὐτῶν «Σοφία Κέλσου», «Ἐπιστήμη Κέλσου», «Ἀρετὴ Κέλσου». Τὰ λείψανα τῶν ἀγαμάτων τούτων, ὡς καὶ πάντα τὰ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀνακαλυφθέντα ἄξια λόγου κινήτ᾽ ἐυρήματα μετεφέρθησαν, ὡς γνωστὸν, εἰς Βιέννην καὶ κοσμοῦσι τὸ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκείνῃ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Τὸ ἑσωτερικὸν αὐτοῦ εἶναι ἀπλοῦν ὀρθογώνιον εὐρὺ δωμάτιον, πλακόστρωτον, τὸ ὅποιον περιθέει κύκλῳ κτιστὸν πεζούλι χρῆσιμον εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν ἐντὸς θηκῶν ἐντεταχισμένων ἐναποθεθειμένων βιβλίων (κωλίνδρων ἐκ παπίρου ἢ περγαμινῆς). Ἀξία προσοχῆς, ἐν ἄλλοις, εἶναι καὶ ἡ ληρθεῖσα κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κτιρίου πρόνοια, ἵνα μὴ φθειρῶνται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας τὰ πολύτιμα ἐν αὐτῷ καταθειμένα συγγράμματα. Οἱ πρὸς τὸ μέρος τοῦ βράχου ἀνεγερθεῖνοι τοῖχοι τοῦ κτιρίου - διότι κεῖται τοῦτο εἰς τοὺς πρόποδας βραχώδους λόφου — εἶναι διπλοί. Μεσολαβεῖ δηλ. μεταξὺ τῶν δύο τοῦ οἰκοδομήματος διπλῶν τοίχων κενὸς χώρος ἕνδος περίπου μέτρον, ἐμποδίξων οὕτω τὴν ἐκ τοῦ βράχου προερχομένην ὑγρασίαν νὰ μεταδοθῇ εἰς τὸν ἐσῶτερον τοῖχον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον αἱ κωλινδροφόροι θῆκαι. Ὅπισθεν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀνεκαλύφθη πρὸ ὀλίγου χρόνου καὶ ὁ τάφος τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ κτιρίου καὶ εὐργέτου τῆς πόλεως Κέλσου, ὃν ὁμως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν, καθ' ὅσον οἱ ἐνεργοῦντες τὰς ἀνασκαφὰς, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον, ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ ἐμφραξῶσι τὴν θύραν αὐτοῦ καὶ πάλιν διὰ τοίχου ἔρημικῶς.

Μετά την περιπλάνησιν ἡμῶν, τὴν δίωρον διαρκέσασαν, ἀνὰ τὰ ὄραια ἐρείπια τῆς μικρασιατικῆς ταύτης πόλεως ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν τοῦ κ. Heberdey καὶ τοῦ κ. Dörpfeld, τοῦ λεπτομερέστατα τὴν διάταξιν τοῦ θεάτρου καὶ τὰς διαφόρους ἐν αὐτῷ γενομένας κατὰ καιροὺς μεταρρυθμίσεις ἀναπτύξαντος, παρετέθη ἡμῖν ὑπὸ τεχνητὴν σκιὰδα πολυτελέστατον γεῦμα ἀναλώμασι τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, τοῦ τὰς ἀνασκαφὰς διενεργοῦντος. Κατὰ τὸ γεῦμα πολλοὶ ἐξεφωνήθησαν λόγοι καὶ πλείσται ἠκούσθησαν προπόσεις. Ὁ τοῦ κ. Heberdey ἦτο ὄντως ἀπολαυστικώτατος διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὄφους καὶ τὸ χροῖμα. Ἀφ' οὗ διηγῆθη ἡμῖν τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνασκαφῶν τούτων, τὰς περιπετείας τῶν διενεργούντων αὐτάς, ἕνεκα τοῦ νοσώδους κλίματος τοῦ μέρους ἐκείνου καὶ πᾶν τὸ σχετικὸν πρὸς αὐτάς, εὐχαριστῶν ἡμᾶς ἐν τέλει διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του, κυρίως, ἀνακαλυφθέντων ἀρχαίων μνημείων, προσέθηκε χαριτολογῶν « εἶνε γνωστὸν, κύριοι, εἰς πάντας τοὺς ἐπιχειρήσαντας ἀνασκαφὰς, ὅτι ὅσῳ εἶνε τερπνὸν τὸ νὰ ἀνακαλύψῃ τις ἄξια λόγου πράγματα, τόσῳ ἔξ Ἰσου εὐχάριστον εἶνε καὶ νὰ δεῖξῃ ταῦτα εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ». Ὁ κ. Heberdey ἐδικαιολόγει οὕτω, φαίνεται, πλαγίως καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν πολυτίμων εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς εἰς Βιέννην, εἰς κέντρον δῆλον ὅτι « ἐνδιαφερομένων ». Μετὰ τὸ γεῦμα οἱ πλείστοι ἐκ τῶν συνοδοιπόρων μετέβησαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐρειπίων (;) τοῦ ἡμισίαν ὄραν ἀπέχοντος Ἀρτέμιδιου, τοῦ περιφήμου ἐκείνου καὶ ἐνὸς τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Διέβημεν στενὴν ἀτραπὸν πρὸς ἀνατολὰς διευθυνομένην καὶ βρῖθουσαν τάφων καὶ ἐπιτυμβίων μνημείων, διερχομένην δὲ πλησιέστατα τῶν μεγαλοπρεπῶν προπυλαίων τοῦ Σταδίου, καὶ ἀφίχθημεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀγιασολίου, οὗτινος πλησιέστατα ἔκειτο ὁ περικλεῆς ναός. Ἐκεῖτο! διότι δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι διακρίνει πλέον ἐκεῖ, μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἔγραψαν τελευταίως οἱ Τάϊμς περὶ αὐτοῦ, τὰ ἐρείπια κἂν τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου.

Λάκκος τεράστιος, πλήρης ἐλώδους λάσπης, ἐντὸς τῆς ὁποίας διακρίνονται ὀλίγοι ὀγκόλιθοι καὶ μία ἐγκαταλελειμμένη ἀτμαντλία, εἶνε πᾶν ὅτι ἀντικαθιστᾷ νῦν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐπισκέπτον τὸν περικαλλῆ ναόν, τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡροστράτου (ἔξ ἡλιθιότητος) κατὰ τὸ 356 π. Χ. καέντα καὶ τρίτην ἤδη τότε φορὰν, διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Δεινοκράτους, πολυτελέστερον ἀνε-

γεθθέντα. Οὐδὲν ὑπολείπεται ἐκεῖ πλέον ἴχνος τῶν 127 (κατὰ Πλίνιον) τὸ κτίριον περιβαλλόντων κίωνων, ὧν τινες, ὡς γνωστὸν, πρὸς τὴν βάσιν ἔφερον ἀνάγλυπτον κόσμον (columnae caelatae) καὶ τῶν ὁποίων εἰς, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἦτο ἔργον τοῦ Σκόπα. Τῶν κίωνων τοῦ ναοῦ μέρος, ὡς λέγεται, μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν!; πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, μέρος ἐχρησιμοποιήθη ὡς οικοδομήσιμος ὕλη ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τουρκικῶν ἱερατειῶν, λείψανα δὲ τῶν ἀνάγλυπτον κίωνων, ἀνευρεθέντα ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ ἀρχιτέκτονος Wood, εἰς ὃν ὀφείλεται καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐπεχωσμένων ἐρειπίων, μετεφέρθησαν εἰς Λονδίον, κοσμοῦντα νῦν τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον. Ἄσας δὲ ὁ περὶ τὸν ναὸν χώρος, ἀγορασθεὶς τότε, διατελεῖ καὶ τὰ νῦν ἔτι ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ἐν λόγῳ Μουσείου. Ἀπόπειραι νέων ἀνασκαφῶν ἐγένοντο ἐπ' ἐσχάτων ἐκεῖ, εἰς ἃς πάντως ὀφείλεται καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῆς περιφήμου ἀτμαντλίας, ἀνευ ὁμοῦ σπουδαίου ἀποτελέσματος. Ὁ ναὸς ἐξηφανίσθη οὐδεμία δέ, ἴσως, τοῦ λοιποῦ προσπάθεια θὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς φῶς νέα ἴχνη τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ αἴγλης. Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἱερωτάτου τὸ πάλαι καὶ περιωνύμου τεμένους, τοῦ ὑπὸ τείχους περιβαλλομένου καὶ περικλειόντος ἅμα τὸν περιφήμον Βωμόν, τὸν ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους διὰ γλυφῶν κοσμηθέντα, προκαλεῖ τὰ νῦν ἀληθῆ θλίψιν καὶ ἀπογοήτευσιν, εἰς τοῦτο δὲ δὲν συνετέλεσαν ὀλίγον καὶ οἱ ἐνεργήσαντες τὰς διαφόρους ἐπιστημονικὰς ἀνασκαφὰς. Ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς ἀνιαρᾶς ταύτης ὁδοιπορίας ὑπὸ θερμοκρασίαν πνιγηράν, ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, διετρίψαμεν ἐπὶ ὄραν εἰσέτι ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως, ὅπου πλῆθος πολλὸν συμπατριωτῶν ἡμῶν ἐκ Σμύρνης καὶ Σκαλονόβας εἶχε συναθροισθῆ, ἐν ἐνθουσιασμῶ περικυκλούντων ἡμᾶς ἰδίᾳ, τοὺς Ἕλληνας, παρ' ὧν ἐζήτουν τὰ πάντα νὰ πληροφορηθῶσι καὶ πρὸς οὓς ἐξέφραζον τὰ πατριωτικὰ αὐτῶν αἰσθήματα. Διότι ζῆ θερμὸς πάντοτε ὁ πατριωτισμὸς εἰς τὰ στήθη τῶν ὑποδούλων ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ ζῆ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ μικρὰ ἐλευθέρᾳ γωνία, πρὸς ἣν στρέφονται διηνεκῶς αἱ βλέψεις αὐτῶν καὶ οἱ πόθοι.

Εἶπεν ἤδη δύσει ὁ ἥλιος, ὅτε, διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, ἐπανεκάμψαμεν εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπεβίβασθημεν εἰς τὰ πλοῖα Ἀθήραν δὲ ταῦτα μετ' ὀλίγαν κατευθυνθέντα εἰς Πέργαμον.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

ΒΑΣΙΛΙΟΣ ΣΤΑΗΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Ἀγαπῶ τὸν λαόν, βδελύττομαι τοὺς καταπιεστάς, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἦτο διαρκὲς μαρτύριον νὰ ζῆσω μετὸν λαόν.

Δύο μόνον τρόποι ὑπάρχουν διὰ νὰ μὴν πλήξῃς ὅταν μένης ἄεργος: ἡ συντροφικὰ εὐφροῦς ἀνθρώπου ἢ ἕνα καλὸν βιβλίον.

Πολὴ μεγαλειτέρα εὐτυχία εἶναι ν' ἀγαπᾷς παρὰ νὰ ἀγαπάσαι.

Πρέπει ν' ἀπολαμβάνῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἐν τῇ μονώσει εἰς τοὺς φίλους ν' ἀποκαλύπτῃς τὰς σκέψεις σου ἀναλόγως τῆς νοημοσύνης τῶν ἄλλως διατρέχεις τὸν κίνδυνον νὰ φανῆς ἀνώτερος τῶν, καὶ τότε εἶσαι χαμένος ἄνθρωπος.

Μοῦ ἀρέσουν τὰ ὄραια τοπία. Προξενοῦν κάποτε εἰς τὴν ψυχὴν μου τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν καὶ ἕνα καλὸ δοξάρι ἐπάγω στὸ βιολί. Δημιουργοῦν τρελὰ συναισθήματα, αἰσθάνουν τὴν χαρὰν μου καὶ καθιστοῦν ἐλαφροτέρην τὴν δυστυχίαν.

Μία διάνοια πρέπει νὰ ἦναι πέντε ἢ ἕξη βαθμοὺς ὑψηλότερα ἀπὸ τὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν τὸν νοῦν τοῦ κοινοῦ. Ἄν εἶναι κατὰ ὁκτὼ βαθμοὺς ὑψηλότερα, τότε εἰς τὸ κοινὸν ἐκείνο προξενεῖ πονοκέφαλον.

Τίποτε εἰς τὸν κόσμον δὲν μοῦ φαίνεται τόσον βλακῶδες ὅσον ἡ σοβαρότης.

Καὶ ὁ σοφώτερος ἄνθρωπος, ὅταν ἀγαπᾷ, τίποτε δὲν βλέπει ὅπως πραγματικῶς εἶναι.

Ἡ θεὰ παντὸς ὅτι πολὺ ὄραιον, εἰς τὴν φύσιν ἢ εἰς τὴν τέχνην, μᾶς ἐνθουμίζει μετὴν ταχύτητα ἀστραπῆς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγαπῶμεν.

Ἔτσι ἡ ἀγάπη τοῦ ὄραίου καὶ ὁ ἔρωσ μοιράζονται τὴν ζωὴν.

Ἡ μεγαλειτέρα εὐτυχία εἰς τὸν ἔρωτα εἶναι τὸ πρῶτον σφίξιμον τοῦ χεραιοῦ τῆς γυναικὸς τοῦ ἀγαπῶμεν.

Ἡ πρώτη ἀγάπη ἐνὸς νέου ὁ ὁποῖος ἀρχίζει τὴν ζωὴν, εἶναι συνήθως ἡ ἀγάπη ἢ φιλόδοξος. Κατὰ τὴν δύσιν τῆς ζωῆς ἔρχεται θλιβερώς ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἀπλοῦν καὶ τὸ ἀγνόν, ἀφοῦ ἀπελπισθῶμεν ἀπὸ τὸ ὑψηλόν. Μεταξὺ τῶν δύο εὐρίσκεται ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, ἡ ὁποία μόνον πρὸς ἑαυτὴν ἀτενίζει.

Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι ὁμοιάζουν τὸν ἀετὸν ὅσον περισσότερο ἀνεβαίνουν, τόσον ὀλιγότερον γίνονται ὄρατοί καὶ τιμωροῦνται διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν μετὴν μόνωσιν τῆς ψυχῆς.

Κρίμα! Κάθε ἐπιστήμη ὁμοιάζει μετὰ ἕνα σημεῖον τοῦ γήρατος, τοῦ ὁποίου τὸ χειρότερον σύμπτωμα εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παθαινώμεθα καὶ νὰ κάμνωμεν τρέλας διὰ τὸ τίποτε.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ μόδα εἶναι καθήκον. Εἰς τὸ Παρίσι εἶναι ἀπόλαυσις.

Εἶναι δυστύχημα νὰ γνωρίσῃς τὴν Ἰταλικὴν καλλονήν: γίνεσαι ἀνάσθητος.

Τὸ ὄφρος πρέπει νὰ ἦναι, ὅπως τὸ βερνίκι, διαφανές: δὲν πρέπει νὰ ἀλλοιώνῃ τὰ χρώματα ἢ τὰ πράγματα καὶ τὰς σκέψεις τὰς ὁποίας καλύπτει.

Εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου αἱ ὁποῖαι ἐπιδέχονται πρωτοτυπίαν, ἢ εἶναι κανεὶς κάτι ὁ ἴδιος ἢ δὲν εἶναι τίποτε.

STENDHAL

σας ήτο δυνατόν νά γίνειε καταληπτός ένόσω δέν σκέπτεσθε ως Ίάπων — νά σκέπτεσθε δηλαδή άνάποδα και άνακατωμένα, κατά τρόπον άπολύτως διαφορετικός. Η πείρα ή εκ τής σπουδής τών ευρωπαϊκών γλώσσών, χρησιμεύει εις την εκμάθησιν τής Ιαπωνικής όσον και εις την εκμάθησιν τής γλώσσης τών κατοίκων του Άρεως. Διά νά ήμπορέση κανείς νά κάμη χρήσιν τής Ιαπωνικής όπως ο Ίάπων, πρέπει νά ξαναγεννηθί. Δυνατόν, ένας άνθρωπος ο οποίος εγεννήθη εις την Ίαπωνίαν από γονείς Ευρωπαίους, ο οποίος όμως από παιδικής ηλικίας έμαθε Ιαπωνικά, νά διατηρήση την αυτόματον αυτήν γνώσιν, ή όποία μόνη θά τον έβοήθει νά προσαρμόση το πνεύμα του εις το Ιαπωνικών περιβάλλον. Υπάρχει ένας Άγγλος όνο-

μαζόμενος Μπλάσι, ο οποίος εγεννήθη εις την Ίαπωνίαν και ο οποίος γνωρίζει τόσο καλά τά Ιαπωνικά ώστε ζή διηγούμενος Ιστορίας — χανασίκα —. Άλλά τούτο άποτελεί εξαίρεσιν... Ός προς την φιλολογικήν γλώσσαν, άρκει νά σας ειπώ ότι χρειάζεται κάτι περισσότερο από την εκμάθησιν όλγων χιλιάδων κινεζικών χαρακτήρων, διά νά γίνης κάτοχος αυτής. Κανείς Ευρωπαίος δέν ήμπερ νά διαβάση μονομιώς μίαν σελίδα φιλολογικήν — είναι αλήθεια ότι και πολύ όλίγοι Ιθαγενείς λόγιοι ήμπορούν νά τό κάμουν —. Και μολονότι πολλοί Ευρωπαίοι είναι αξίοι θανατισμού διά την Ικανότητα την όποίαν έδειξαν εις τό ζήτημα τούτο, κανείς δέν θά ήμπορούσε νά παρουσιάση ένα έργον χωρίς την βοήθειαν ενός Ιθαιανούς.

ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ ΧΕΡΝ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΑ ΘΕΟΔΩΡΑ

Γ.

Θά ήτο άλλως παιδαριώδες νά επιμείνωμεν εις ζήτημα, τό όποιον άναγκαίως άπομένει άλλτον και εις και σημασίας δευτερευούσης. Η Θεοδώρα δέν μάς ενδιαφέρει ως έταίρα, άλλ' ως ήγεμονίς και διά νά την γνωρίσωμεν, έχομεν εύτυχώς άλλας πληροφορίας εκτός τών Άνεκδότων.

Εις τό δράμα του Θεοδώρα ο Σαρδού, ένθυμείσθε, μάς έδειξε αυτοκράτειραν ή όποία και εις τόν θρόνον άκόμη απέμεινε τυχοδιώκτρια, και εις την αύλήν διετήρησε την εκλυτον νεότητά της ή όποία, ώσαν νοσταλγούσα τόν βόρβορον, ήγαριστείτο νά τρέχη εις τās άποκρύφους γωνίας του Ίπποδρόμου και νά φλυαρή με συναδέλφους της, όλιγότερον από αυτήν τυχεράς, παλαιάς της γνωριμίας του θεάτρον ή όποία έφευγε την νύκτα από τό Ίερόν Παλάτιον και έγύριζε τούς δρόμους τής Κωνσταντινουπόλεως ή όποία έπιανε εις τά έρωτικά της δίχτυα τόν ώραιον Άνδρέαν ή όποία μη λημονούσα ότι ύπήρξεν έταίρα, άρχίζει και πάλιν τās παλαιάς της άμαρτίας. Νομίζω ότι άν ή αυτοκράτειρα Θεοδώρα επανήρχετο εις τόν κόσμον αυτόν, πολύ όλίγον θά έκολακεύετο από τās ιδιότητας αυτās και την φήμην που τās διεδέχθη. Θά διεμαρτύρετο δικαίως κατά του Σαρδού ο οποίος, διά νά φέρη την λύσιν του

* «Παναθήναια» 15 Οκτωβρίου.

δράματός του και διά νά αναδειξη την τέχνην τής Σάρρας Μπερνάρ, την πνίγει εις την τελευταίαν πράξιν, δεκαεξ έτη περίπου ένωρίτερα απ' ό τι πραγματικώς απέθανε. Άλλά και πολλά άλλα άκόμη. Ίσως θά παρεδέχτο ότι ήτο δεισιδαίμων, ότι κατέφευγε εις τās προφητείας και τά μάγια. Και αναμφιβόλως θά ανεγνώριζε ότι ως γυναίκα του Βυζαντίου, είχε, και αυτοκράτειρα άκόμη, τό πάθος τών Ιπποδρόμων όπου είχε λάμψει ή νεότης της. Βέβαια όμως θά εκήρτυτε ψευδή — και θά είχε δικαίον — την ρομαντικήν συνέχειαν που έδωσε ο Σαρδού εις τό μυθιστόρημα του Προκοπίου. Και πραγματικώς ή Θεοδώρα του Σαρδού, εκτός τής περιφήμου χλαμύδος, ή όποία άντεγράφη από τό μωσαϊκόν τής Ρεβέννας, καμμίαν όμοιότητα δέν έχει με την βασίλισσαν του Βυζαντίου.

Κατά την όμολογίαν μάλιστα του Προκοπίου, τό όποιον πρέπει έδώ νά μη λησμονήσωμεν, ή Θεοδώρα ως αυτοκράτειρα ήτο όλως άμεμπτος και αυστηρά. Τά Άνεκδοτα, τά όποία τόσον έξογκώνουν τās νεανικές της παρεκτροπās, δέν άποδίδουν μετά τόν γάμον της, εις την τόσο διαφθαρεμένην αυτήν γυναίκα, την μικρότερην τάσιν προς έρωτας. Δέν έξάγω εκ τούτου κανέν συμπέρασμα διά την άρετήν τής Θεοδώρας. Ηξίζε, διά νά διατηρήση την βασιλικήν άρχήν, νά επιβάλη εις τόν εαυτόν της μερικους

περιορισμούς και ή αξιοπρέπεία της αυτή τιμή ίσως την Θεοδώραν έξίσου ως αυτοκράτειραν και ως γυναίκα. Άλλ' επιτέλους τό πράγμα δέν εις άνάξιον προσοχής και ή άμαρτωλή — άν ύπήρξε — έδειξε επί είκοσιπέντε έτη διαγωγήν αξίαν θανατισμού.

Όποιαδήποτε και άν ήτο ή καταγωγή της, γρήγορα άφωμοιώθη με τό νέον περιβάλλον. Η άρχή της παρείχε εύτυχίαν την όποίαν ήσθάνετο πολύ και την αγαπούσε. Εις τά δωμάτιά της του Ίερου Παλατίου, εις τό πλούσιον άνάκτορον επί τής άσιατικής παραλίας, επεδείκνυε μεγάλην πολυτέλειαν και πολλήν κομψότητα. Γυναίκα προπάντων φιλάρεσκος και εκλεπτυσμένη, έφρόντιζε διαρκώς διά την ώραιότητά της διά νά έχη πρόσωπον ήρεμον και θελκτικόν, παρέτεινε επί πολύ τόν ύπνον έπερνε συχνά λουιρά, τά όποια διεδέχτο μακρά άνάπαισις. Τά γεύματά της ήσαν πάντοτε λεπτά και με καλαισθησίαν δέν ήγαριστείτο ή Θεοδώρα με την λιτότητα του Ίουστινιανού. Άλλά πολύ περισσότερο την ειλκυνε ή έξωτερική αύλη τής βασιλείας. Ένώ ο Ίουστινιανός ήτο άπλοός, ή Θεοδώρα, την όποίαν εθάμβωνε ή άπρόοπτος τύχη, ήγάπα τās διαφόρους έθιμοτυπίας και απαιτούσε την εκτέλεσιν και τών ελαχίστων λεπτομερειών του πρωτοκόλλου. Όφειλον οι άνώτατοι άρχοντες, όταν παρουσιάζοντο ένώπιόν της, νά κλίνουν τό μέτωπον μέχρι του εδάφους και νά άσπασθούν τούς πόδας της έπρεπε πάντοτε νά την προσφωνούν Μεγαλειοτάτην και απέπεμπτο όστις εκάμε την ελαχίστην παρατυπίαν. Ηθελε προπάντων νά έχωνται συχνά νά την χαιρετίσουν και όμως τούς άνάγκαζε νά περιμένουν ταπεινώς έως ότου εμφανισθί. Και κάθε πρωί έβλεπε συσσωρευμένους εις τόν αντιθάλαμόν της, λέγει ο Προκόπιος, ως άγέλην δούλων, τά ύψηλότερα πρόσωπα του Βυζαντίου. Επερίμεναν, συχνά επί πολλές ήμέρας, την σειράν των νά γίνουν δεκτοί, και προσπαθούσαν τεντόνοντες τόν λαμόν νά έλεύσων τό βλέμμα τών ευνούχων, οι όποιοι έφύλαττον την είσοδον τής αυτοκρατορικής αίθούσης. Και όταν, μετά πολλά, παρουσιάζοντο εις την αυτοκράτειραν, αι κινήσεις των και τά λόγια των ήσαν κανονισμένα όφειλον, μόνον νά απαντούν εις τās έρωτήσεις τής αυτοκράτειρας, χωρίς νά επιτρέπεται ποτέ νά της άποτεινουν πρώτοι τόν λόγον. Όλα αυτά, τά όποία σκανδαλίζουν πολύ τόν Προκόπιον, δέν έχουν τίποτε τό παράδοξον εις μίαν αύλήν όπως του Βυζαντίου και τās λεπτομερείας αυτās αναφέρω μό-

νον, διότι δείχνουν ίδίως με πόσην εύκολίαν και με πόσην εύχαρίστησιν προσαρμόζεται ή Θεοδώρα εις τās άπαιτήσεις τής θέσεώς της και τής έξουσίας της και προς τούτοις διότι άποδεικνύουν ότι γυναίκα, τόσο προσκολλημένη εις την έθιμοτυπίαν, δέν θά έτρεχε εις τόν Ίπποδρόμον, ούτε θά κατέβαινε τόσο χαμηλά όπως εις τό δράμα του Σαρδού.

Δ.

Δέν πρέπει όμως νά ιδώμεν εις την Θεοδώραν, απλώς μίαν νοχελή αυτοκράτειραν, θαμβωμένην από τό άπρόοπτον μεγαλείον της. Η άρχή μόνον δέν ήτον άρκετή δι' αυτήν ήθελε και τά εκτός τής άρχής, και μάλιστα με πόθον Ισχυρόν. Φιλόδοξος εις τό άκρον, ήτο πλασμένη διά νά θέλη νά ήναι παντοδύναμος ψυχή αυθαίρετος, θέλησις Ισχυρά και έμπαθής, χαρακτήρ δεσποτικός και σκληρός. Κατείχε όμως και ό,τι δίδει την δύναμιν, πνεύμα σταθερόν και φωτεινόν, εύφυίαν, ύφος εύχαρι και πνευματώδες, με τό όποιον άλλοτε, εις την νεότητά της, κατώρθωνε, λέγουν, νά κρατή δεσμευμένους και τούς μάλλον επιπολαίους έραστίας της, και με την όποίαν, τώρα άκόμη, έξουσίαζε τόν Ίουστινιανόν. Και είχε μάλιστα, πρέπει νά τό προσθέσωμεν, μερικώς άρετās αι όποιαι καθίσταν νόμιμον τό πάθος τής ανωτάτης έξουσίας: ενεργόν υπερηφάνειαν, σταθερότητα άνδρικήν, θάρρος ήρεμον, τό όποιον ήδυνήθη ν' άντιμετωπίση τās πλέον δυσκόλους περιστάσεις. Ποτέ δέν πρέπει νά λησμονήται, όταν γίνεται λόγος περι τής Θεοδώρας, τό τρανόν παράδειγμα τό όποιον έδωκε κατά την στάσιν του 532. Η πρωτεύουσα ήτο επαναστατημένη, τά άνάκτορα απειλούντο τό ήμισυ τής πόλεως εκαίετο, και, όπως ο Σαρδού παρέστησε εις μίαν από τās ζωηροτέρας σκηνάς του ώραιου του δράματος, — πραγματικώς Ιστορικήν άλλως τε — αι κραυγαι τής νίκης και του θανάτου έφθανον. Έως την αίθουσαν όπου ο Ίουστινιανός, έξω φρενών, συνεσκέπτετο με τούς ύπουργούς και τούς στρατηγούς του. Η αποθάρρυνσις ήτο τελεία με τās τρεις χιλιάδας πιστούς στρατιώτας που του έμενον. ο αυτοκράτωρ δέν ήλιπε νά καταπαύση την επανάστασιν και ήρχισε νά φοβήται και δι' αυτήν την ζωήν του. Έν βίαι, διά τών κήπων που έφθαναν έως την θάλασσαν, μετέφεραν τόν αυτοκρατορικόν θησαυρόν εις τά πλοία, όπου θά κατέφευγε και ο Ίουστινιανός. Επρόκειτο πλέον περι τής σωτηρίας του' αλλά

έχαγε βέβαια και τον θρόνον τον όποιον κατέλειπε. Εν τούτοις ό ηγεμών δέν έδίσταζε πλέον, και όλοι οι σύμβουλοί του, και αυτοί οι θαρραλεώτεροι αξιωματούχοί του, έδειλίσαν. Η Θεοδώρα, την ημέραν αυτήν την κρίσιμον, παρίστατο εις τό συμβούλιον. Δέν είχε τίποτε ειπή έως τότε Έξαφνα, μέσα εις την σιωπήν, ώργισμένη διά την ανανδρίαν όλων, υπέμνησε εις τον αυτοκράτορα και εις τους ύπουργούς τό καθήκον. «Και άν μόνον ή φυγή απέμεινε διά την σωτηρίαν μου, ειπε, δέν θά έφενυγα. Έκείνος ό όποίος έφύρεσε τό στέμμα, όφείλει να συναπολεσθή μαζί του. Ποτέ δέν θά ανατείλη ή ημέρα, όπου δέν θά με προσαγορευθούν αυτοκράτειραν. Αν θέλεις να φύγης, Καίσαρ, καλά: Έχεις χρήματα, τά πλοία είνε έτοιμα, ή θάλασσα είνε ανοικτή: έγω θά μείνω. Μου άρέσει ή παλαιά ρήσις, ότι ή πορφύρα είναι ώραιον σάβανον». Την ημέραν εκείνην ή Θεοδώρα έσωσε τον θρόνον του Ίουστινιανού και, κατά την ώραίαν φράσιν του Ε. Ούσσαί, έφάνη, εις τό συμβούλιον της αυτοκρατορίας, αξία της θέσεως την όποιαν έως τότε κατείχε χωρίς ίσως εις την άδυναμίαν του αυτοκράτορος.

Μία τοιαύτη γυναίκα, είνε φανερόν, έπέδρασε ισχυρώς εις την αναποφάσιστον πολλακία ψυχών του Ίουστινιανού. Μέχρι του θανάτου της Θεοδώρας, ό Ίουστινιανός έτρεφε, φαίνεται, προς αυτήν τό άπεριόριστον πάθος με τό όποιον τον κατέκτησε νέον. Ήτο, δι αυτόν, κατά την φράσιν συγχρόνου ιστορικού, ή γλυκύτερα γοητεία. Ήτο, όπως ό ίδιος έλεγε παιζων με τό όνομα Θεοδώρα εις ένα έπίσημον έγγραφον, Θεού δώρον. Και διηγούνται ότι ή ανάμνησις της ήτο τόσον προσφιλής εις τον αυτοκράτορα, ώστε πολλά έτη μετά τον θάνατόν της, όταν ήθελε να όρκισθή έπισήμως, ώρκιζετο εις τό όνομα της Θεοδώρας. Τίποτε δέν της ήρνήθη. Τό όνομα της Θεοδώρας εικονίζεται πλησίον του όνόματος του Ίουστινιανού εις τάς έπιγραφάς τάς χαραγμένας εις την πρόσωψιν των εκκλησιών και επάνω από τάς κύλας των άκροπόλεων. Η εικών της είνε πάντοτε μαζί με την εικόνα του Ίουστινιανού εις τά ψηφιδωτά του άγιου Βιταλίου, απαράλλακτα όπως και εις τά ψηφιδωτά που έστόλιζαν τά διαμερίσματα του Έρου Παλατίου. Εις τάς αυτοκρατορικάς βούλας εικονιζετο εις τά πλάγια του βασιλέως, και πλείστοι πόλεις υπεργραφεύοντο να φέρουν τό όνομά της. Μέχρι του θανάτου της ήτο εις την βυζαντινήν αυτοκρατορίαν ισότιμος με τον αυτοκράτορα. Οι άρχοντες, οι έπίσκοποι,

οι στρατηγοί, οι έπαρχοί, έδιδον όρκον πίστεως εις αυτήν όπως και εις τον βασιλέα και ώρκιζοντο εν όνόματι του παντοδυνάμου Θεού, του μονογενοϋς υιού Ίησού Χριστού του λυτρωτού μας και του Άγιού Πνεύματος, της άγίας και ένδόξου Θεοτόκου άειπαρθένου Μαρίας, των τεσσάρων Ευαγγελίων, των άγιων άρχαγγέλων Μιχαήλ και Γαβριήλ να υπηρετήσουν πιστώσ τους εύσεβεστάτους και άγιωτάτους ήγεμόνας Ίουστινιανόν και Θεοδώραν, σύζυγον της Αυτού Αυτοκρατορικής Μεγαλειότητος, και, εις την έξάσκησιν της άρχής την όποιαν τοίς ανέθετον, να εργασθούν χωρίς δόλον και χωρίς άπάτην προς προαγωγήν της ήγεμονείας των και της δικαιοσύνης. Όταν ή Θεοδώρα έταξίδευε, ήκολούθειτο από αυτοκρατορικήν συνοδείαν, από δόκλκρον αύλην ενγενών και ύπουργών και φρουράν τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτών. Αί διαταγαι της ήκούοντο με ύποταγήν εις όλην την αυτοκρατορίαν και όταν ένιote — συνεκρούοντο προς τάς θελήσεις του βασιλέως, όχι σπανίως υπήκουον μάλλον εις τάς οδηγίας της Θεοδώρας παρά του Ίουστινιανού. Οι ξένοι πρόσβεις έπίσης έγνωρίζαν την έπιρροήν της και, δια να κερδίσουν την εύνοϊάν της, έπροθυμοποιούντο να ύπακούσουν εις αυτήν. Όλοι οι χρονογράφοι αναφέρουν ότι εις τά σπουδαιότερα ζητήματα ήτο ή συνεργάτις του Ίουστινιανού, ότι ήρχε όσον ό Ίουστινιανός και ίσως περισσότερο. Αυτός ό αυτοκράτωρ τό αναφέρει κάποτε εις ένα διάταγμά του, ότι «συνεβουλεύθη και πάλιν την σύζυγόν του κλπ.». Η Θεοδώρα άλλως τε τό εκήρυττε υπεργραφώς: Ο αυτοκράτωρ, έγραφε κάποτε, τίποτε δέν αποφασίζει χωρίς να με συμβουλευθή.

Όλα λοιπόν τά έκανόνισε όπως ήθελε τά του Κράτους και τά της Έκκλησίας, διορίζουσα ή απολύουσα τους στρατηγούς και τους ύπουργούς, αναβιβάζουσα ή καταβιβάζουσα τους πατριάρχας της Κωνσταντινουπόλεως και τους πάπας της Ρώμης. Με την ίδιαν ένκολίαν ανεβίβαζε ύψηλά τους έννοουμένους της και έσύριβε την ισχύν των αντιπάλων της. Παράδειγμα ό τραπεζίτης Πέτρος Βαρουμής τον όποιον έκαμε άρχηγόν των σωματοφυλάκων, ό έννοϋχος Ναρσή, τον όποιον διώρισε στρατηγόν, ό διάκονος Βιγίλιος κατόπιν πάπας. Η νοημοσύνη της την έκαμνε να βλέπη θαυμασίως τάς ανάγκας της αυτοκρατορικής πολιτικής και αι παράτολμοι ένιote πράξεις, εις τάς όποιας αναγνωρίζεται ή πρωτοβουλία της, τιμούν αυτήν ως έξοχον πολιτικόν. Άλλ' ήτο και

γυναίκα έμπαθής, βιαία, όξύθυμος, άπληστος διά την έξουσίαν, έχουσα την φιλοδοξίαν να την διατηρήση άμέτοχος άφου την είχε κατακτήσει. Και έτσι χωρίς δισταγμόν, χωρίς τύφιν, άπαμάκρυνε κάθε δύναμιν την όποιαν ένόμιζε ίκανήν να μετριάξη την ιδικήν της, κατέστρεψε άλύπητα όλους όσους ένόμιζε ότι ήμπορούσαν να κλονίσουν την ιδικήν της έξουσίαν. Εις κάθε πλεκτάνην, με την όποιαν προσεπάθουν να επιτύχουν την έμπιστοσύνην του Ίουστινιανού, εκείνη άντέτασε νέαν πλεκτάνην επιτηδειότεραν. Και έπετύγχανε. Εις μάτην έννοούμενοι, ύπουργοί, οι όποιοι έθεώρουν έναντους άπαραιτήτους, έπροσπάθησαν να την νικήσουν, να καταρτίψουν την πίστιν την όποιαν είχε προς αυτήν ό Ίουστινιανός: εις όλους απέδειξε ότι δέν ήτο γυναίκα ή όποια υπέμεινε τοιαύτα τολμήματα ή τά έσυγχώρει. Η ιστορία του Ίωάννου Καπαδόκη είνε πολύ διδακτική: μάς άποκαλύπτει όλίγον τό έθιμα της βυζαντινης αύλης, τόσον πλουσίας εις πλεκτάνας και συνωμοσίας, και συγχρόνως φωτίζει ζωηρότητα τον παράφορον χαρακτήρα, την φιλόδοξον ψυχήν, τό εκδικητικόν πνεϋμα, την ακάθεκτον όρμήν και την άπιστίαν της αυτοκρατείας Θεοδώρας.

Ε΄.

Από δέκα ετών κατείχε ό Ίωάννης Καπαδόκης τό ύψηλόν αξίωμα του έπαρχου της αύλης, ήτο δηλαδή συγχρόνως ύπουργός των οικονομικών, ύπουργός των έσωτερικών και σχεδόν πρωθυπουργός της αυτοκρατορίας. Με τά έλαττώματά του, με την σκληρότητά του και την διαφθοράν του επληθήτευε τό λεγόμενον τότε διά τους συμπατριώτας του: «Ο Καπαδόκης είναι κακός εκ φύσεως: όταν άνέλθη εις την άρχήν, γίνεται χειρότερος: όταν πρόκειται περι κέρδους, είναι άπεχθής». Άλλ' εις τά όμματα του Ίουστινιανού ό Ίωάννης είχε ένα μοναδικόν πλεονέκτημα: έπρομήθευε άμέσως εις κάθε στιγμήν τά χρήματα τά άπαιτούμενα διά τάς μεγάλας δαπάνας της βασιλείας. Με ποίας παρανόμους φορολογίας, με ποίας πιέσεις των υπηκόων έπετύγχανε τά θαυμάσια αυτά άποτελέσματα, δέν τον έμελε τον αυτοκράτορα, ίσως μάλιστα ούτε τά έγνωρίζε καθόλου. Οπωςδήποτε ό έπαρχος της αύλης ήτο ό ιδιαίτερος έννοούμενος του ήγεμόνος, και όλοι οι αύλικοί, τρέμοντες εμπρός του, ήμιλλώντο ποίος να έξυμνήση την ίκανότητά του και της δικαιοσύνης του τά θαύματα. Έχων μεγάλην ισχύν επί του πνεύματος

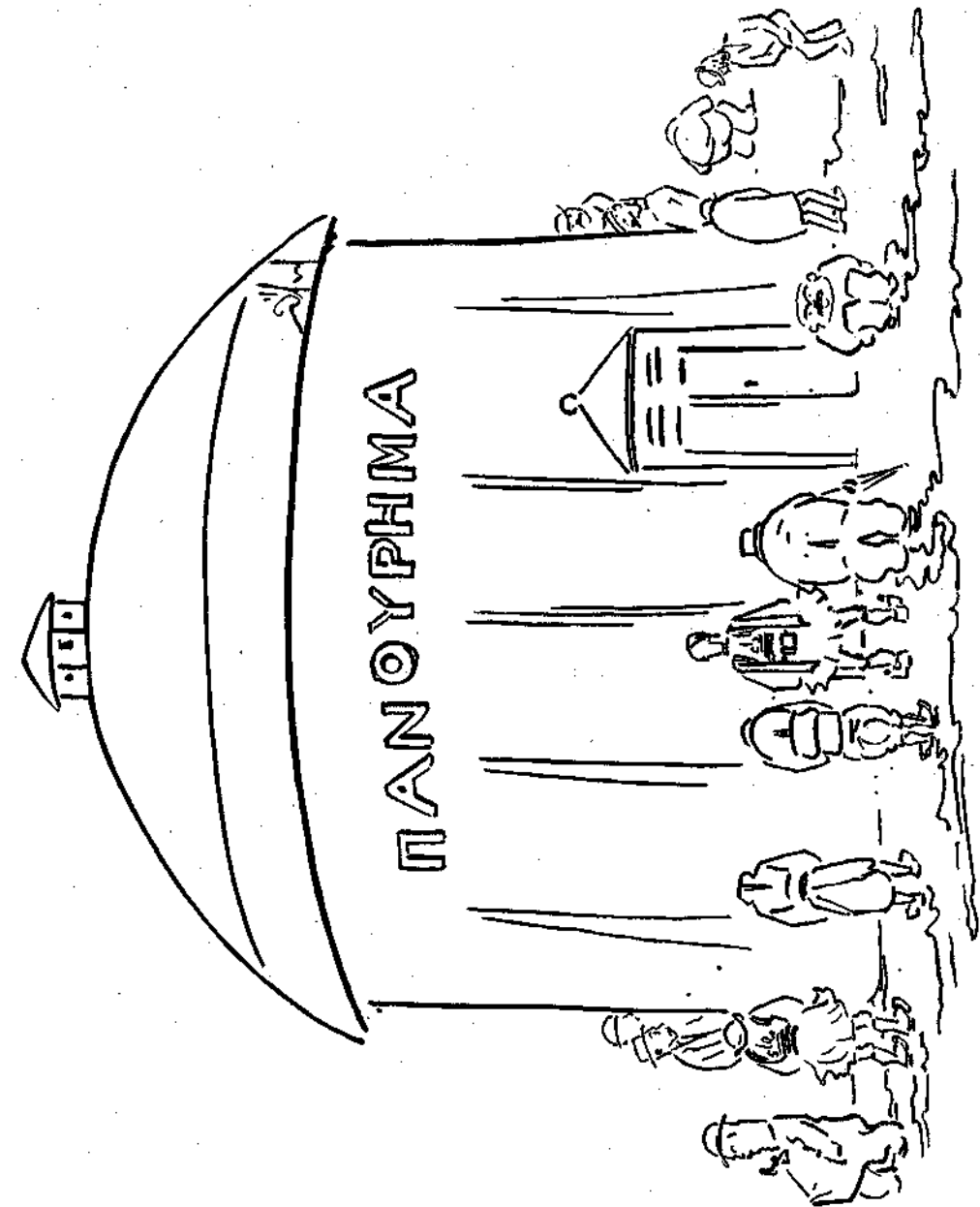
του Ίουστινιανού, και κατέχων μεγάλα πλούτη, ό Ίωάννης ήρχισε όλίγον κατ' όλίγον να αισθάνεται την μέθην της τύχης. Τον πλούτιον του έπεδείκνυε με πολυτελείς συνοδείας, με έξεζητημένας επιδείξεις, με κενοδόξους πολυτελείας, με τά όποια ένόμιζε ότι θα καταπλήξη τους συγχρόνους του ή φαντασία του, γεμάτη από προλήψεις, όπως ήσαν οι περισσότεροι άνθρωποι της εποχής του, έθερμαίνεται με τάς προσησεις, αι όποια τον έλίκνιζον με την έλπίδα της ήγεμονείας: εκείνος, διά να προετοιμάση τον δρόμον, ένόμιζε ότι ήμπορούσε να άντιταχθή εις την Θεοδώραν. Έλαβε στάσεις ύπεροπτικές άπέναντι της αυτοκρατείας, σχεδόν αυθάδεις: έπροσπάθησε να καταρτίψη την έμπιστοσύνην του αυτοκράτορος προς αυτήν. Η Θεοδώρα ποτέ δέν θά έσυγχώρει την τόλμην αυτήν. Έκτοτε ήρχισε φανερά ή πάλη. Ο έπαρχος της αύλης ήξευρε καλά πόσον φοβερόν αντίπαλον είχε την έγνωρίζε ίκανήν τό πάν να κάμη, να φθάση και εις τό έγκλημα διά να καταβίβη τον έχθρόν της και την νύκτα, παρά την πολυαριθμόν φρουράν του, συχνά έπαράσσετο ό ύπνος του από φοβερά όνειρα: έβλεπε όρθιον εις τό προσκέφαλόν του τον δήμιον έτοιμον να τον κτυπήση: άλλ' ή ημέρα του απέδιδε τό θράσος του. Έγνωρίζε πόσον ό Ίουστινιανός είχε ανάγκην έπείγουσαν των ύπηρεσιών του, έγνωρίζε την μεγίστην άταξίαν, την όποιαν σκοπίμως είχε δημιουργήσει εις την διαχείρισιν των οικονομικών, και ή όποια καθίστα την άντικατάστασιν του αδύνατον. Δέν υπελόγιζε όμως και την ραδιούργον δύναμιν της Θεοδώρας. Κατ' άρχάς ή αυτοκράτειρα ήθέλησε να καταδείξη εις τον Ίουστινιανόν τά δεινά που έπροξένει εις τους υπηκόους του ή διοίκησις του έπαρχου: έπειτα έπεχείρησε να του έμπνεύση ύπονοίας προς την φιλοδοξίαν του Ίωάννου, ή όποια ήτο ένας κίνδυνος διά τον θρόνον. Ο αυτοκράτωρ, όπως όλοι αι άνίσχυροι ψυχαί, έδίσταζε να απομικρήνη σύμβουλον με τον όποιον, φαίνεται, τον συνέδεον στενάς μακρά συνήθεια και πραγματική άγάπη. Η Θεοδώρα έμχανεύθη τότε κάτι μακιαβελικώτατον. Η έννοουμένη της Άντωνίνης, ή σύζυγος του Βελισαρίου, είχε πρό όλίγου έπιστρέψει από την Ιταλίαν. Η Άντωνίνη, κατά την φράσιν του Προκοπίου, ό όποίος την έγνωρίζε καλά, δέν είχε εφάμιλλον εις τό να σχεδιάση μίαν πλεκτάνην. Η Θεοδώρα της απέκαλυψε τον σκοπόν της και ή Άντωνίνη, διά να την ευχαριστήση, έδέχθη με προ-

θυμιά. Συνεδέθη διά φίλιας με την μονογενή κόρη του επάρχου, της απεκάλυψε εμπιστευτικώς την δυσαρέσκειαν του Βελισαρίου και κατεδίκασε την αχαριστίαν του Ιουστινιανού προς τον νικητήν στρατηγόν του. Η νεάνις ηκουσε ανύποπτος τα επικίνδυνα αυτά λόγια και επειδή και αυτή έμισει τον αντίπαλον του πατρός της, την ηρώτησε μίαν ημέραν: «Μα διατί, αφού έχετε τον στρατόν μαζί σας, ανέχεσθε αυτάς τας ατιμίας»; Αυτό ακριβώς ανέμενε η Αντωνίνη: «Επανάστασις εις το στρατόπεδον, απήνησε, είνε αδύνατος χωρίς ένα σύμμαχον εις την πρωτεύουσιν. "Α, εάν ο πατέρας σας ήθελε να γίνη σύμμαχος μας!» Η κόρη επανέλαβε φυσικά την δμιλίαν εις τον επάρχον, ο οποίος έμηνυσε εις την Αντωνίνην ότι ευχαρίστως θα συνεννοείτο μαζί της. Διά να τον εκθέση ακόμη περισσύτερον, η Αντωνίνη ανέβαλλε την συνέντευξιν, απαιτούσα να γίνη την νύκτα, έξω της πόλεως, με μεγάλην μυστικότητα, εις μίαν απομακρυσμένην έπαυλιν του Βελισαρίου. Ο επάρχος έδέχθη. Έν τω μεταξύ η Θεοδώρα, ενήμερος των γενομένων, απεκάλυπτε ολοένα τα πράγματα εις τον Ιουστινιανόν. Τον έπεισε, όχι χωρίς δυσκολίαν, — διότι ο αυτοκράτωρ αμφέβαλλε διαρκώς — να στείλη κατά την ώραν της συνεντεύξεως δύο εμπιστους, εις την έπαυλιν του Βελισαρίου, τον Μάρκελλον και τον Ναρσην, οι οποίοι διατάχθησαν να κατασκοπεύσουν τον επάρχον και αν η προδοσία απεκαλύπτετο, να τον συλλάβουν αν ανθίστατο, να τον φονεύσουν αμέσως. Συγχρόνως όμως, υποχωρών εις την θέλησιν της Θεοδώρας, ο Ιουστινιανός δεν έλησμόνει την προς τον επάρχον αγάπην του και τον ειδοποίησε κρυφά να μην υπάγη εις την απαισίαν έπαυλιν. Ο Ιωάννης Καπαδόκης δεν έλαβε υπ' όψιν την συμβουλήν· εφρόντισε μόνον να ηναι καθ' όλα έτοιμος διά την επίθεσιν και όταν οι αξιωματικοί του αυτοκράτορος, ακούσαντες από τα χείλη του την δμολογίαν της συννομίας, ήθελήσαν να τον συλλάβουν, εκείνος υπερησπίσθη και κατέφυγε έπειτα εις το άσυλον της Αγίας Σοφίας. Έδώ, λέγουν οι σύγχρονοι, δεν επέδειξε ούτε ήρεμίαν σκέψεως, ούτε ευφραν. Αν άφινε με θάρρος να τον οδηγήσουν ενώπιον του αυτοκράτορος, ίσως θα κατώρθωνε να τον πείση περί της άθωότητός του

με την φυγήν ανεγνώριζε την ένοχόν του. Η Θεοδώρα ενίκησε και έπέτυχε από τον Ιουστινιανόν την παύσιν του επάρχου. Ο Ιουστινιανός όμως εξώρισε άπλως εις την Κύζικον τον έκπτωτον ύπουργόν του, ο οποίος, κατά τα βυζαντινά έθιμα, έγινε μοναχός· έπειτα από όλίγον καιρόν ο Ιουστινιανός του απέδωκε τo πλείστον της δημευθείσης περιουσίας του.

Τούτο δεν είδε με ευχαρίστησιν η Θεοδώρα. Κατά την κρίσιμον αυτήν στιγμήν, την σοβαρωτέραν της ζωής της ως αυτοκρατείρας, έδειλίασε και αμφέβαλλε προς στιγμήν διά την επιρροήν της δεν θα έσυγχώρει ποτέ τον άνθρωπον, ο οποίος έπεβουλεύθη την δύναμίν της. Η μνησικακία της δεν έφείσθη τίποτε διά να τον καταστρέψη· έπειτα από όλίγα έτη επροσπάθησε να τον περιπλέξη εις μίαν συννομσίαν, η οποία έπέφερε τον φόνον του επισκόπου της Κυζίκου· ο Ιωάννης συνελήφθη και πάλιν και έμαστιγώθη η περιουσία του έδημεύθη. Αλλ' η άθωότης του ήτο τόσο καταδικητος, ώστε ήτο αδύνατος η εις θάνατον καταδίκη του. Έν τούτοις η Θεοδώρα κατώρθωσε να τον εξορίση μακράν εις την Αίγυπτον, όπου πάμπτωχος έζητει έλεημοσύνην. Εκεί έμεινε μέχρι του θανάτου της καταδικαστικής του. Την ισχυράν ψυχήν του Ιωάννου ούτε η πενία ούτε η εξορία ήμπόρεσαν να την καταβάλουν πάντοτε έχων πεποίθησιν εις το άστρον του, ο Ιωάννης επανήλθεν εις την Κωνσταντινούπολιν. Την φοράν αυτήν ήτο πλέον άργά. Έπτά έτη ήρκεσαν εις τον Ιουστινιανόν διά να λησμονήση τον παλαιόν του σύμβουλον: ο Ιωάννης Καπαδόκης δεν ήμπόρεσε να επανακτήση την εύνοιάν του, και απέθανε εις την Κωνσταντινούπολιν με τo ένδυμα του μοναχού, τo όποιον παρά την θέλησίν του έφόρεσε. Ο Προκόπιος προσθέτει — διότι και εκείνος ήτο προληπτικός και, όπως ο Ιωάννης Καπαδόκης και η Θεοδώρα, έπίστευε και αυτός τας προφητείας — ότι η πρόρρησις, ότι μίαν ημέραν ο επάρχος θα έφερε τo ένδυμα του Αυγουστου, δεν είχε διαψευσθή. Όταν έπεσε εις την αυτοκρατορικην δυσμένειαν ο Ιωάννης και ήναγκάσθη να γίνη μοναχός, επειδή δεν υπήρχε πρόχειρον κατάλληλον ένδυμα, του έφόρεσαν, διά να μη βραδύνουν, τo ράσον ενός ιερέως της Αγίας Σοφίας, ο οποίος όνομάζετο Αυγουστος. Και ο χρησμός επληρώθη.

[Έπεται τo τέλος. Μετάφρ. K.M.] CHARLES DIEHL

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΑΠΟ της προσεχούς Τετάρτης 2 Νοεμβρίου τα «Παναθηναία» εγκαινιάζουν Μαθήματα Αρχαιολογικά. Ο αρχαίος κόσμος από της πρωτογενούς εποχής της τέχνης μέχρι του υψίστου σημείου αυτής και απ' αυτού μέχρι της παρακμής, θα παραλάβη εν όλη τη ιστορική του σημασία, με όλον το κάλλος της μεγάλης τέχνης ενώπιόν μας επί αυτών των μνημείων των Αθηνών και επί των έργων των άποκειμένων εις τα μουσεία μας. Την πρώτην σειράν εκ δεκα μαθημάτων θ' αποτελέσει η *Αρχαία Ελληνική Πλαστική* εναλλάξ εις το Εθνικόν Μουσείον, εις το Μουσείον της Ακροπόλεως και εις τόν Κεραμεικόν. Θ' ακολουθήσουν βραδύτερον η *Ερμηγεια των Μουσείων* και τα *Μνημεία των Αθηνών*. Εις το τέλος εκάστης σειράς μαθημάτων θα γίνεται μία διάλεξις εις τα γραφεία των «Παναθηναίων» διά της οποίας με ένα γενικόν βλέμμα θα διέρονται οι άκροαταί τας διαφόρους έτοχας της τέχνης τας οποίας θα έχουν μελετήσει επί των διαφόρων έργων και των μνημείων. Την διδασκαλίαν αυτήν, η οποία ούτω γινόμενη επί αυτών των μνημείων και των έργων άποβαίνει πολύ περισσότερο ενδιαφέρουσα και ωφέλιμη, ανέλαβε προθύμως ο εκ των συνεργατών μας κ. Α. Σ. Αρβανιτόπουλος, αρχαιολόγος.

Τα μαθήματα θα γίνονται κάθε Τετάρτην την 3 15 μ. μ. κατόπιν ειδικής έκαστοτε προειδοποιήσεως. Οι θέλοντες να παρακολουθήσουν παρακαλούνται να δηλώσουν εγκαίρως.

Τμήμα των ΔΕΚΑ μαθημάτων των αποτελούντων την πρώτην σειράν ώρισθη διά τους συνδρομητάς των «Παναθηναίων» δρ. 8. Διά δυο η περισσότερα άτομα της ίδιας οικογενείας, δρ. 7 κατ άτομον. Διά τους μη συνδρομητάς μας δρ. 10 και 9.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά υπό Γεωργίου Ν. Χατζιδάκι.

Ενας σοφός φίλος μου πού με είδε κάποτε να φέρω υπό την μασχάλην μου όγκώδη τινά βιβλία, άφοϋ εθαύμασε τόν ηρωισμόν μου, είχε την καλωσύνην να μου συστήση κατόπιν να προσέχω τó στομάχι μου, διότι τα όγκώδη βιβλία είτε καλλιτεχνικά, είτε επιστημονικά είνε, έχουν την ιδιότητα να προσφέρουν μαζί με τόσα άλλα ωφέληματα και ισχυρόν στομαχόπονον. Ο φίλος μου είχε πικράν πείραν τούτου, την οποίαν απέκτησα κέγώ βραδύτερον ώστε να πάρω τ' τα χέρια μου με κλίποιαν άδημονίαν και ταραχήν τα «Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά» του κ. Χατζιδάκι τα όποια εις ένα όγκωδέστατον τόμον εξέδωκε τελευταίως η Μαργαρίτης Βιβλιοθήκη. Εν τούτοις «ανάγκη και θεοί πεϊθόνται». Έπειτα, εκτός της ανάγκης, όφείλω να τό είπω, μ' ενδιαφέρει κάθε εργασία πού εξέρχεται από τόν επιστημονικόν σάκκον του κ. Χατζιδάκι. Κάτι έχω να ώφεληθώ έστω και αν ή ωφέλεια είνε έλαχίστη, διότι ειλικρινώς πιστεύω ότι και εις την εποχήν όπου η γλωσσολογική επιστήμη δεν είχε φθάσει ακόμη εις την περιωπήν πού την ανέ-

βασαν σήμερα οι ακοίφρατοι και φωτισμένοι εργάται της ή γλώσσα δεν έπαυε να εξακολουθή τόν δρόμον της και να έπαρξη εις όλας τας ανάγκας της διανοίας. Με τούτο όμως δεν θέλω να είπω ότι τα «Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά» του κ. Χατζιδάκι είνε επιστημονική εργασία στερουμένη αξίας. Άπαγε της βλασφημίας, διότι ένας τοιοϋτος ύβαινιμός θα ήτο απλουστάτα μία χοηδροειδής άνοησία. Άλλως τε είνε πασίγνωστον ότι όλαί αι εργασίαι του διατρεπούς καθηγητού είνε πολύτιμαι συμβολαί εις την επιστήμην της γλωσσολογίας και ή επιστήμη, σοβαρός τό λέγω, δεν χωρατείει και όταν ακόμη προσπαθή να μάθη, εις άπειραριθμούς σελιδας, την ηλικίαν του Ροδίου ποιητού Γεωργιλλά διά τόν όποιον λέγεται ότι είνε ο ίδιος πού έγραψε τόν «Θρήνον της Κων/πόλεως» και τό «Θανατικόν». Άλλά και όταν ακόμη ή επιστήμη γράφη τό «πούλος» με δύο λ, και τότε κάλιν δεν άστειύεται. Εις τόν τόπον μίς έχομεν άναγκην εισαγωγής πλούτου. Διαιτί τάχα να μη άρχίσωμεν από τας λέξεις; Είνε και αυτό μία καλή άρχη. Πλουτίζοντες διαφόρους λέξεις με διπλά και τριπλά σύμφωνα δεν νομίζετε ότι επηρεαζόμεν την γλώσσαν μας; Οι άδασίς νομίζον ότι είνε μαιταιοπονία ή προσθήκη ενός λ εις την λέξιν «κοτόπουλον» π. χ. διότι τό εύρίσκουν εύθιγότερον και νοστιμότερον εις την γεύσιν. Οι έμβριθεστέροι όμως δεν άγνοούν ότι τό «κοτόπουλον» με δύο λ είνε παχύτερον και συνεπώς πολυτιμότερον. Άλλά τούτο δεν είνε άφορη ή θυμώση κανείς με τόν κ. Χατζιδάκι. Ο έξοχος γλωσσολόγος κάμνει τό καθήκον του και όταν γράφη και όταν τρώγη τό «κοτόπουλο» με δύο λ όπως έχω την προσευχήν μου ενώπιον των βιβλίων του από φόβον και από σεβασμόν.

Π. Ζ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Ο θολωτός τάφος του Καπακλή.

ΠΡΟ είκοσι περίου ημερών έληξεν ή άνασκαφή του εν Βόλω, εν τή συνοικία Καπακλή, άνακαλυφθέντος θολωτού τάφου.

Η συνοικία Καπακλή κείται πλησίον του φρουρίου του Βόλου παρά την δεξιάν όχθην του προς Δ του φρουρίου χειμάρρον. του αρχαίου Κρασιόδανος, φαίνεται δε ότι ανήκεν εις την περιοχήν της παναρχαίας πόλεως Ίωλκού, ή όποια πιθανώτατα έκείτο επί του λόφου του φρουρίου.

Ο τάφος ανήκει εις τους Μυκηναϊκούς χρόνους, είνε δε κατασκευασμένος, όπως οι περίφημοι θολωτοί τάφοι των Μυκητών, αλλά όλιγότερον πολυτελής εκείνων, δι' άκατεργάστων πλακών κτισμένος, όμοιος προς τόν θολωτόν τάφον του Μενιδιού, όστις είνε των αυτών χρόνων κατασκευάσμα.

Αντιθέτως προς τούς τάφους των Μυκητών και του Μενιδιού, οιτινες είνε κατασκευασμένοι εντός του πρανοϋς λόφου, ο τάφος του Καπακλή κείται εν τή πεδιάδι και είνε κατά τό πλείστον υπόγειος, μόνον δε όλίγον μέρος της κορυφής αυτού εξέιχεν υπεράνω του έδάφους, ήτι δέ και τούτο κεκαλυμμένον διά χώματος, ούτως ώστε έφαινότο εκει κατά την αρχαιότητα χαμηλός τύμβος.

Η κορυφή του τάφου είχε καταπέσει απ' αρχαιο-

τάτων χρόνων, οϋδέν δέ σημεϊον έμαρτύρει την ύπαρξιν τούτου, και όλως τυχαία ήτο και ή άνακάλυξις αυτού.

Η διάμετρος του κυκλικού δωματίου, όπερ είνε τό κύριον μέρος του τάφου, είνε 10 περίου μέτρον, οι δε τοίχοι αυτού σώζονται σήμεραν μέχρις ύψους τεσσάρων μέτρων, αλλά τό αρχικόν ύψος του τάφου θα ήτο πλέον των 7 μέτρων.

Η θύρα τούτου ήτο επίτηδες κεκλεισμένη διά στερεού τοίχου και άλλαι δε προσφυλάξεις είχαν ληφθή κατά την αρχιμάθητα, όπως άσφαλισθή ο τάφος από της συλλήσεως. Η άνασκαφή έγένητο διά του μεγάλου ανοίγματος, όπερ έσχηματίσθη εκ της καταπτώσεως της θόλου. Εντός του τάφου εύρέθησαν σημεϊα είκοσι περίου σκελετών, ώστε ο τάφος έχρησήμευσεν επανειλημμένως εις ταφήν, ήσαν δε πάντων τούτων τα όστα έντελώς άκανστα.

Πλησίον των σκελετών τούτων εύρέθησαν πλούσια σχετικώς κτερίσματα, άποτελούμενα κατά τό πλείστον εκ χρυσών ψήφων περιδερμαίων, επί των όποιων εικονίζονται πολύποδες, εύρέθησαν προς τούτοις πολλάί χρυσαλλίδες εκ χρυσοϋ, αιτινες ήσαν έπεσραμμέναι επί των ένδυμάτων των νεκρών, εν μέγα σχετικώς άριθμω όμοιάς προς κρίνον και εις ώραιος δακτύλιος λίαν έντεχνος. Πολλήν απουδαιότητα μεταξύ των έρημάτων έχει και εν λεπτόν πλακίδιον, επί του όποιου παρίσταται ή πρόσοψις οικοδομήματος των Μυκηναϊκών χρόνων. Εύρέθησαν δε και πολλά άλλα μικροτέρας αξίας χρυσά κοσμήματα. Εν τώ τάφω ύπάρχον πολλά σκεύη έξ έλεφαντινού όστοϋ, αλλά ταύτα ήσαν πάντα τελείως εφθααρμένα.

Άγγελία μετά γραφών των Μυκηναϊκών χρόνων μόνον όλίγα υπήρχον εν τώ τάφω.

Κ.

Αρχαιολογικά είδήσεις.

Εν Χαμάκω των Σουδενών πλησίον των ερειπίων του ναού της Αρτέμιδος Ημέρας των αρχαίων Λουσών, ο Βασ. Αλεξόπουλος ένηργησεν άδειά του ύπουργείου όλιγοήμερον έρευναν και άνεκάλυψε τά έξης διάφορα άπερομήματα του ιερού.

Μίαν ώραιάν άργυράν περόνην. Τρεις άργυρούς δακτυλίους. Επί της σφενδόνης ενός τούτων είνε χαραγμένη δι' ώραιών γραμμάτων των αρχών του πέμπτου αϊώνος ή λέξις ΚΑΛΑ, δηλαδή Καλή (έκείνη, εις ήν ανήκεν ο δακτύλιος).

Ζεύγος χαλκών ενωτίων και διάφορα άλλα άσημαντα χαλκά κοσμήματα.

Μίαν προτομήν χαλκού ειδώλιου Αρτέμιδος του τέλους της έκτης εκατονταετηρίδος.

Του ναού της εν Λουσείοις Αρτέμιδος σώζονται μόνον όλίγα λείψανα, τά όποια άνέσκαψε πρό όλίγων έτών ή Αυστριακή σχολή. Τά άνωτέρω εύρήματα άποδεικνύουσιν ότι ή άνασκαφή του χώρου δεν είνε συντελεσμένη.

Γράφον από τόν Βόλον ότι εις την επισκευαζομένην πλησίον του δευτέρου δημοτικού σχολείου των θηλέων όδόν της Λαρίσσης, εύρέθη ή έπομένη έπιγραφή:

ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ
ΔΩΚΕ ΑΓΑΣΙΚΑΕΙ ΜΕΝΤΟΡΟΣ ΜΑ
ΚΕΔΟΝΙ ΕΓ ΔΙΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΗ.....

Τό κάτω μέρος της έπιγραφής είνε θραυσμένον, του δε άνω μέρους μερικά γράμματα κατεστραμμένα. Η έπιγραφή είνε επί έγχωρίου ύποφαίου λίθου, πλάτους 24 εκ. του μέτρου, μήκους 15 και πάχους 8.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΘΕΑΤΡΟΝ

Η εμφάνισις του κ. Ταβουλάρη εις τό Δημοτικόν Θέατρον την παρελθούσαν εβδομάδα ως Όθέλλου άνεμένετο ως μία βραδεία πραγματικώς καλλιτεχνική. Ο κ. Ταβουλάρης είνε ένας από τούς Έλληνας ήθοποιούς, πού θα ήμπορούσε να παρουσιασθή και εις τό μάλλον άνεπτυγμένον κοινόν. Δεν ένθυμούμαι καλά αν τόν είχα ιδή άλλοτε ως Όθέλλον. Οπόσδήποτε θα έπέρασαν πολλά χρόνια

Η υπόκρισις του πάντοτε ώραιά. Εις τό όλον όμως. Εις μερικάς λεπτομερείας νομίζω ότι άδίκησε την τέχνην του. Η εμφάνισις του κάμνει άλλόκοτον ένθύπωσον. Δεν θέλω να ένθυμηθώ άλλους μεγάλους ήθοποιούς. Δεν μου άρέσουν αι συγκρίσεις εις την τέχνην. Προσπαθώ πάντοτε να έκτιμήσω τό έγω του καλλιτέχου. Άλλ' ένθυμούμαι όπωςδήποτε τόν Όθέλλον πού δικαίως ή άδίκως, όρθά ή όχι, έπλασα μέσα μου με την άνάγνωσιν του δράματος του Σαίξπηρ. Ο κ. Ταβουλάρης — και τό γράφω αυτά, διότι τόν έκτιμώ παραπολύ και τόν θέτω ύψηλά εις την έλληνικήν σκηνήν — ένεφανίσθη ως Όθέλλος με ύφος 30 τό πολύ 35 έτών. Ο Όθέλλος του Σαίξπηρ έπέρασε πρό

Η κυρία Θεώνη Παππά ως Δουδαίμονα.

πληρωθῶν και τελειοποιηθῶν τὰ ἐργαστήρια και ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου μας. Νά καταρτισθῇ ἀναγνωστήριον με ἑλληνικά και ξένα περιοδικά και ἐφημερίδας.

Ἡ «**Ἀκρόπολις**» ἐδημοσίευσεν συνέντευξιν τοῦ κ. Γ. Ν. Φιλαρέτου περὶ φυσικοθεραπείας. Ὁ κ. Φιλαρέτος ὁ ὁποῖος ἠκολούθησεν τοιαύτην θεραπείαν εἰς τὸ παρὰ τὴν Δρέσδην σανατόριον Weissen Hirsch καταλήγει εἰς τὸ ἑξῆς συμπέρασμα:

«Τὸ συμπέρασμά μου εἶνε, ὅτι πρὸ πολλῶν αἰώνων ἡ ἀνθρωπότης ζητεῖ τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὴν παθολογίαν, ὅτι ἡ ὑγιεινὴ εἶνε κλάδος τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ παρημελημένος και ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, και ὑπὸ τῆς Πολιτείας γενικώτερον. Ἴατροι και πάσχοντες συναντῶνται κατὰ πρῶτον ὅταν ἐπέλθῃ τὸ κακόν, ἐνίστε μάλιστα ὅταν εἶνε ὁ καιρὸς τῆς προσλήψεως τοῦ λερώσος.

«Ἡ θεωρία τοῦ Λάμαν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι σχεδὸν πᾶσαι αἱ νόσοι ἔχουσιν ὡς ἀφορμὴν τὴν δυσαιμίαν αὐτὴ δὲ προέρχεται ἐκ τῆς βλαβερᾶς τροφῆς και πόσεως, ἐκ τῆς χειρίστης διαίτης ἔνεκα τοῦ καπνισματος και τῶν ἀλκοολικῶν ποτῶν, ἐκ τῆς εἰσποῆς μεμολυσμένων ἀέρος ἐντὸς ἀνθυγιεινῶν δωματίων, ἐκ τῆς νοσογόνοι ἐνδυμασίας. Πάντα ταῦτα συνήθως ἀπολήγουσιν εἰς γενικὴν νευροσθένειαν ἐκδηλουμένην παντοιοτρόπως. Ἡ σωματικὴ νόσος συνεπάγεται τὴν νοσηρὰν κατάστασιν τοῦ πνεύματος.

«Τὴν σωματικὴν δυσαιμίαν ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν ὁ Λάμαν ὅτι ὀφείλει νὰ θεραπευθῇ ὁ ἱατρός, οὐχὶ διὰ φαρμάκων, οὐχὶ διὰ μεταλλικῶν ὀδῶτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐξυγιάνσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων. Τοῦτο φρονεῖ ὅτι ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἐπιπόδου τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν φυσικὸν βίον, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐπὶ ἀνυπολόγιστον ζῆμα τὸν τερατωδῶς ἀπεμακρύνθη.

«Τὰ μέσα εἰς ἃ καταφεύγει εἶνε ὅπως εἶπομεν ἡ ἡ χρῆσις τοῦ ἀέρος, τοῦ ἡλίου και τοῦ ὕδατος μεθοδικῶς. Ἡ βελτίωσις τῆς ἐνδυμασίας, ἡ δέουσα τροφὴ και ἡ κατάλληλος πόσις, ἡ γυμναστικὴ και ἐν γενεῇ ὁ φυσικὸς βίος, ἡ καταδίχη τῆς ὑπερβολικῆς κοπώσεως κυρίως ἔνεκα τῆς διάρκειας τοῦ χρυσοῦ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἔνεκα δοξομανίας. Ἡ αὐστηρὰ ἀπαγόρευσις τῆς φαντασιώδους ἐκ τῆς νικωτανῆς εὐχαριστήσεως, τῆς οἰνοποσίας και ἰδίως τῆς ζυθοποσίας.

«Ἡ εἰς Weissen Hirsch ἐπὶ ἑξ ἑβδομάδας θεραπεία χρησιμεύει πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ τρόπου δι' ὃν ὀφείλει ὁ ἀνθρώπος νὰ διαγῇ ἐφαρμοζῶν και κατ' ὄλιγον πᾶν ὃ, τι εἶνε δυνατόν, διότι βεβαίως ὅλα εἶνε ἀδύνατον.»

Ο ΛΙΓΟΣ ΤΙΧΑ

Τὸ Πανόραμα περὶ τοῦ ὁποῖου συχνά γίνεται λόγος, ὅτι καταστρέφει τὸ ἠραιότερον μέρος τῆς πόλεως με τὸν τερατῶδη ὄγκον του και δείχνει τὴν σύγχρονον ἀκαλασθησίαν, δὲν ἠμποροῦσε νὰ διαφύγῃ τὸ μάτι τοῦ κ. Ἀλνίνου. Ἡ εὐφρῆς γελοιογραφία του ἄς χρησιμεύσῃ ὡς κτύπημα σκαπάνης.

Τὴν παρελθούσαν ἑβδομάδα ἔγινε τὸ μνημόσυνον τοῦ πρὸ ἐνός ἔτους φονευθέντος Παύλου Μελά.

Κατόπιν δηλώσεως Σουηδῶν, Ἀγγλων και ἄλλων ἀθλητῶν ὅτι ἔνεκα τῆς μεγάλης διαρκείας τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ μέρη των δὲν μένει ἀρκετὸς καιρὸς προπονήσεως, ὠρίσθη ἡμέρα ἐναρξέως τῶν προσεχῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, ἀντὶ τῆς θῆς Ἀπριλίου ἡ 9ῆ Ἀπριλίου, Κυριακὴ τοῦ Θεοῦ Ἀλήξιος τῶν ἀγώνων ἡ 19ῆ Ἀπριλίου.

Εἰς τοὺς μύστας τῆς «**Νέας Σκηνῆς**» προσετέθη

και ὁ κ. Δεκατοῦς Ἡ «**Νέα Σκηνή**» ἀποκτᾷ ἕνα κάλλιστον παράγοντα.

Ἡ «**Ἀλήθεια**» τῆς Κύπρου ἐδράσασε πρὸ ἡμερῶν τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τῆς Εἰς τὸν ἀγαπητὸν διευθυντὴν τῆς «**Ἀληθείας**» στέλλομεν τὰ φιλικὰ μας συγχαρητήρια.

Ὁ Γάλλος ποιητὴς Ρισπὲν ἐδραματοποίησεν τὸν Δὸν Κιχῶτην. Τὸ ἔργον ἔχει ἠραιότατα μέρη, ὑπελείφθη ὁμως τῶν προσδοκιῶν τοῦ κοινοῦ.

Εἰς τὸ Μιλάνον ἐδόθη νέον μελόδραμα τοῦ Μασνὲ Le Jongleur de Notre Dame. Μουσικὴ λεπτὴ και ὠραία εἰς τὴν μελωδίαν, ποιικίλη και πλουσία εἰς τὴν ὀρχήστρῳσιν Ἡ ὑπόδοξη ἐν τούτοις τοῦ μελοδράματος ἦτο μάλλον ψυχρὰ.

Τὰ ὑπαίθρια θεάτρα διὰ τὰ ὁποῖα ἔγραψε εἰς δύο ἐπιστολάς του ἀπὸ τὸ Παρίσι ὁ Ἴων μεταφρατεύονται ἀπὸ τὴν Γαλλίαν και εἰς ἄλλας χώρας. Εἰς τὰ περὶ χώρα τῶν Βρυξελλῶν, εἰς τὸ Ζενβάλ-Λεζῶ ἐδόθη σειρά παραστάσεων. Ἡ ἐπιτυχία ἦτο πλήρης.

Ὁ Γουστὰβ Φρένσεν, συγγραφεὺς τοῦ Jörn Uhl, τὸ ὁποῖον εἶχε μοναδικὴν ἐπιτυχίαν, ἐκδίδει νέον ἔργον: Aus einer Kleinen Stadt.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ Φωτοτυπικὴ ἀντιγραφή τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν μετ' ἐπεξηγητικῶν κειμένων ὑπὸ Ἰ. Ν. Σβορώνου. Τεύχος 5-6 Δρ. 21, Φρ. 18. Ἐκδότης Μπέκ και Μπαρτ Ἀθήνα.

ΠΑΝΔΩΡΑ Τόμος Α', ἦτοι **ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΣΕΟΝ ΕΦΚΛΗΜΑ** ὑπὸ Α. Κόναν Δούλ. — **Ἡ ΚΑΛΗ ΤΥΧΗ ΤΟΥ ΡΩΡΙΝ ΚΑΜΠΤ** ὑπὸ Μπαρτ Χάρτ. Ἀθήνα 1905. Ἐκδότης Μπέκ και Μπαρτ. Σχ. 16ον σελ. 157 Δρ. 1.

ΜΙΚΤΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ μετ' εἰκόνων και ἐννέα παρασθέντων πινάκων ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου Α. Λόγοι (1902-1905) Β. Ἐπιστολαὶ (1895-1903) Γ. Μελέται (1874-1905) Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Α. Σακελλαρίου.

ΗΛΕΚΤΡΑ μετὰ σχολείων ὑπὸ Γ. Μιστριώτου Ἐκδοσις δευτέρα. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Α. Σακελλαρίου 1905.

Ὁ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ G. Schlumberger κατὰ μετάφρασιν Ἰ. Λαμπριδίου. Τεύχος Τέταρτον. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Α. Σακελλαρίου (Βιβλιοθήκη Μαρασλή).

ΤΟ ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΟΝ ΝΥΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ὑπὸ Δημητρίου Π. Γεωργιάδου 1905. Τυπογραφεῖον «Χρονογράφου» ἐν Πειραιεῖ. Σχ. 16ον σελ. 172 Δρ. 3.

ΟΛΙΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ὑπὸ Νικ. Γ. Ἰγγλέση: Οἰκονομικὰ, Δημόσια Ἔργα, Ἐμπόριον, Βιομηχανία, Ναυτιλία, Γεωργία, Κτηνοτροφία, Τοπογραφία, Ἀρχαιολογία, Γράμματα, Τέχναι, Στατιστικὴ, Μεταλλεολογία, Χρηματιστήριον, Συγκοινωνία. — Ἀθήνα ἔτος Α'. 1905-1906. — Τμήμ. Μετὰ τῶν ταχυδρομικῶν και περικαλύμματος Ἐσωτερικοῦ Δρ. 15, Ἐξωτερικοῦ Φρ. 15.

LA DISSIMILATION DU S. INTERLOCATIVE DANS LES DIALECTES NEO GRECS. par Hubert Pernot. — Paris 1905 Ernest Leroux éditeur, 28 Rue Bonaparte.